

UDK : 347.958 (497.6)
Izvorni znanstveni članak

Doc. dr. sc. Viktorija Haubrich,

Docentica Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Ernest Rechner, mag.iur.

Student Poslijediplomskog doktorskog studija

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Davor Bunoza, dipl. iur.

Odvjetnik u Zajedničkom odvjetničkom uredu Paponja-Bunoza

ELEKTRONIČKA KOMUNIKACIJA U PARNIČNOM POSTUPKU U BOSNI I HERCEGOVINI- MODERNIZACIJA I USKLAĐIVANJE S *ACQUIS COMMUNAUTAIRE*

Sažetak:

Suvremeni informacijski trendovi, izvanredne okolnosti i prilagođavanje propisima Europske unije nalažu modernizaciju cjelokupnog pravosuđa. U ovom radu autori naglašavaju potrebu reforme parničnih zakona u Bosni i Hercegovini s ciljem stvaranja zakona koji će doprinjeti ubrzanju parnične procedure s ciljem zaštite stranka i stvaranju povjerenja u pravosuđe. Proces europskih integracija zahtjeva sveobuhvatno prilagođavanje politike, nacionalnog okvira i pravnog sustava s ciljem dostizanja europskih standarda u svim oblastima. Nužna je modernizacija parnične procedure kroz reguliranje elektroničke komunikacije, e-spisa, e-dostavljanja, održavanja usmenih glavnih rasprava suvremenim tehnološkim sredstvima, e-zapisa. U radu se obrađuju de lege lata odredbe koje osiguravaju elektroničku komunikaciju u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu kompariraju s odredbama hrvatskog parničnog zakonodavstva te postavljaju izazovi koje de lege ferenda treba ispuniti usklađivanjem s *acquis communautaire*.

Ključne riječi: elektronička komunikacija u parničnom postupku, modernizacija parničnog postupaka, europski unificirani građanski postupci.

1. UVOD

Proces pravne harmonizacije i prihvaćanja europskih standard podrazumijeva opsežne unutrašnje reforme. Važno je spomenuti da je 1. lipnja 2015. godine stupio na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europske unije i Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina je 14. veljače 2016. godine u skladu s čl. 49. Ugovora o Europskoj uniji podnijela formalni zahtjev za članstvo u Europskoj uniji. Na svom europskom putu Bosna i Hercegovina mora pristupiti i *acquis communautaire* tj. pravnoj stečevini Europske unije skupu pravnih normi i odluka koje obvezuju sve zemlje članice unutar Europske unije. Rezultati ostvareni primjenom moderne tehnologije u parničnom postupku – elektroničkom komunikacijom, korištenjem audiovizualnih uređaja, pretvaranjem glasa u tekst i sl. mogu doprinijeti unapređenju brzine i smanjenju troškova postupka, dakle većem stupnju djelotvornosti parničnog postupka u cjelini. Ipak, unatoč tome, prvi rezultati mogu pokazivati ne tako dobra ostvarenja, jer stadij prilagodbe na nova rješenja i često – paralelizam tehnologija (papirnati i elektronički oblik) mogu umjesto pojednostavljenja, prilično zakomplicirati do tada korištene metoda rada.¹

2. MODERNIZACIJA PARNIČNOG POSTUPKA

Financijskim ulaganjem od strane domaćih vlasti i stranih država, kao oblika pomoći BiH u reformi pravosuđa, sudovi su opremljeni suvremenim tehničkim sredstvima (računala, računarske mreže i serveri, pojedinačni i mrežni printeri, skeneri i dr.), bazični programi (software) su licencirani, omogućen je pristup internetu, a svaki sudac i službenik suda ima kompletnu PC konfiguraciju i osobnu e-mail adresu. Glavni ciljevi prema kojima je proces informatizacije pravosuđa Bosne i Hercegovine kontinuirano težio su pravodobno i učinkovito pružanje kvalitetnih usluga, i povećanje transparentnosti rada bosanskohercegovačkih sudova i tužiteljstava. Sve inovacije, aktivnosti i radnje su realizirane s namjerom donošenja dodatne koristi krajnjim korisnicima. Svaki sud ima opremu za tonsko snimanje u kaznenom postupku. Zbog postojanja tehničkih i tehnoloških uvjeta za snimanje tijekom rasprave, zakonodavac se opredijelio zakonom urediti to pitanje i u parničnom postupku. Primjenom informacijsko-komunikacijske tehnologije u parničnom postupku ostvaruju se

¹ Vidi kod KATIĆ, D. – PAJALIĆ, Ž., MAGANIĆ, A., Izmjene zakona o parničnom postupku, Pravosudna akademija, Zagreb, 2019., <http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Izmjene%20Zakona%20o%20parni%C4%8Dnom%20postupku.pdf> preuteto 12. 2. 2021.

brojne prednosti od kojih su najvažnije povećanje transparentnosti, brža dostupnost informacijama, olakšani pristup pravosuđu i ubrzanje postupka. Osim toga, informatizacijom parničnog postupka, odnosno informatizacijom svih građanskih sudskih procedura postižu se brojni racionalizirajući učinci za pravosuđe u cjelini i ostvaruju se značajne uštede. Naime, uspješnost primjene informacijske tehnologije ovisi o nizu elemenata kao što su odabrani zakonodavni okvir, jedinstveno (zemaljski ili kantonalno nepodijeljeno) uređenje, osiguranje znatnih financijskih sredstava za opremu, obrazovanje, pohranu i elektronički potpis.² Iako je svrha tonskog snimanja ročišta ubrzati proceduru, u primjeni su se mogle očekivati poteškoće u početnom

2.1. Podnesci i dostavljanje podnesaka

Parnično pravo u Bosni i Hercegovini uređuju četiri zakona: Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine,³ Zakon o parničnom postupku Republike Srpske⁴, Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta,⁵ te Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine⁶ U Glavi XVI

² Tako Maganić, A., *Elektroničko vođenje postupka*, u knjizi: Mihajlo D. i dr., *Novosti u parničnom postupku - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku* (NN br. 57/11), Zagreb, Organizator d.o.o., 16. lipnja 2011, str. 73.

³ Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 53/03., 73/05., 19/06. 98/15. –dalje ZPP FBiH). Ovim Zakonom su određena pravila postupka na temelju kojih općinski sudovi, županijski sudovi i Vrhovni sud FBiH raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno.

⁴ Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske" br. 59/2003., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08., 85/03., 63/07., Odluke US 45/09., 49/09, 61/13. – dalje –ZPP RS. Ovim Zakonom određuju se pravila postupka na temelju kojih osnovni sudovi, okružni sudovi i Vrhovni sud RS raspravljaju i odlučuju u građansko-pravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Zakon o izmjenama i dopunama ZPP RS "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 61/13. ćemo dalje kroz tekst koristiti pod nazivom –Izmjene ZPP RS iz2013.

⁵ Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta, "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 28/18.-dalje ZPP BD.

⁶ Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 36/04., 84/07., 58/13. – dalje – ZPP BiH. U odnosu na entitetske i Brčko Distrikt Zakone o parničnom postupku ovim zakonom se određuje nadležnost Suda BiH za rješavanje imovinskih sporova (parnični postupak) između države BiH i entiteta, između države i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine, između entiteta, između entiteta i Distrikta, između institucija Bosne i Hercegovine koje vrše javna ovlaštenja. Odredbe ovog Zakona primjenjivat će se i u imovinskim sporovima proisteklim iz štete koja je nastala pri vršenju poslova organa uprave BiH, drugih institucija BiH i službenih osoba tih organa i institucija. Odredbe ovog zakona primjenjivat će se i u drugim imo-

– Podnesci u odredbi čl. 334. st. 1. ZPP FBiH određeno je da tužba, odgovor na tužbu, protutužba, odgovor na protutužbu, pravni lijekovi i druge izjave, prijedlozi i saopćenja koji se daju izvan rasprave, podnose se pismeno (podnesci). Uvjet pismene forme ispunjavaju i podnesci upućeni telegramom, telefaksom ili elektronskom poštom.⁷ Ovakvi podnesci se smatraju potpisanim, ako je u njima označen pošiljatelj. Prema odredbi čl. 334. st. 2. ZPP FBiH podnesci moraju biti razumljivi i moraju sadržavati sve ono što je potrebno da bi se u vezi s njima moglo postupiti. Osobito trebaju sadržavati: oznaku suda, ime i prezime odnosno naziv pravne osobe, prebivalište ili boravište, odnosno sjedište stranka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika, ako ih imaju, predmet spora, sadržaj izjave i potpis podnositelja. Prema odredbi čl. 334. st. 3. ZPP FBiH ako izjava sadrži kakav zahtjev, stranka mora u podnesku navesti činjenice i dokaze na kojima zasniva svoj zahtjev. Prema odredbi čl. 334. st. 3. ZPP FBiH podnesci koji se dostavljaju elektronskom poštom moraju biti ovjereni kvalificiranim elektronskim potpisom. Prema odredbi čl. 334. st. 5. ZPP FBiH podnesci sa priložima koji se dostavljaju protivnoj stranci, predaju se sudu u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivnu stranku.) Prema odredbi čl. 337. ZPP FBiH pismena se dostavljaju preko pošte, preko ovlaštene pravne osobe registrovane za obavljanje poslova dostavljanja ili preko ovlaštene službene osobe suda.

2.2. Zapisnici / tonsko snimanje

Prema odredbi čl. 375a. st. 1. ZPP FBiH ročišta pred sudom mogu se tonski snimati.⁸ O tonskom snimanju rješenjem odlučuje sud sam ili na prijedlog stranke (čl. 375a st. 2. ZPP FBiH). U stavku tri istog članka se određuje da protiv tog rješenja žalba nije dopuštena. Prema odredbi čl. 375b. st. 1. ZPP FBiH tonski snimak ročišta dio je spisa sudskog predmeta. Način pohranjivanja i prijenosa tonskog snimka, tehnički uvjeti i način snimanja uređuju se sudskim poslovnikom (čl. 375b. st. 2. ZPP FBiH). Prema odredbi čl. 375c. st. 1. ZPP FBiH tonski snimak prenijet će se i u pisani oblik u roku osam dana od dana snimanja. Zapisnik (njem. *Protokoll*) jest javna isprava koju sud sastavlja o radnjama koje se poduzimaju u postupku pred njime, usmeno na ročištu ili izvan ročišta.⁹ Nadalje se u st. 2. istog članka propisuje da tonski snimak u pi-

vinskim sporovima kada je nadležnost Suda utvrđena zakonima BiH ili međunarodnim ugovorima.

⁷ Isto rješenje predviđeno je i u odredbi čl. 334. ZPP RS i čl. 72. ZPP BD.

⁸ Isto rješenje predviđeno je i u čl. 375.a ZPP RS i čl. 85. ZPP BD.

⁹ Vdi kod ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016., str. 1074.

sanom obliku sačinjava se u skladu sa odredbama člana 374. ovog zakona mora sadržavati sve što je snimljeno u tonskom snimku. Stranke mogu tražiti prijepis tonskog snimka u skladu sa odredbama ovog zakona (čl. 375c. st. 3. ZPP FBiH). Prijepis tonskog snimka stranke mogu zatražiti u roku osam dana od dana kada je tonski snimak sačinjen (čl. 375c. st. 4. ZPP FBiH). Ako se prijepis tonskog snimka i tonski snimak u bitnom razlikuju, stranka ima pravo podnijeti prigovor u roku osam dana od dana dostave prijepisa. Prigovor mora biti obrazložen (čl. 375c. st. 5. ZPP FBiH). U st. 6. istog članka sud će po prigovoru stranke iz stava 5. ovog člana u roku tri dana rješenjem prihvatiti i izmijeniti prijepis tonskog snimka ili prigovor odbiti. Protiv tog rješenja nije dozvoljena posebna žalba.¹⁰ Elektronička komunikacija na sudovima je nužna jer bi trebala ubrzati i pojednostaviti komunikaciju, olakšati dostavu i smanjiti troškove. Ipak, neke su od novina uvedene bez uvažavanja postojećeg stanja u pravosuđu, ponajprije kadrovskog, materijalnog, financijskog i informatizacijskog potencijala pravosudnog aparata, te činjenice postojanja velikog broja zaostalih neriješenih predmeta pa je za neke odredbe unaprijed moglo biti jasno da ih sudovi neće moći učinkovito primjenjivati (primjerice, neke odredbe o rokovima, dostavi, tonskom snimanju i sl.). Jedno od područja u građanskom procesnom pravu koje prije donošenja Novele nije bilo regulirano je upravo tonsko snimanje ročišta u parničnom postupku. S druge strane, tonsko snimanje ročišta u kaznenim predmetima bilo je regulirano davno prije toga. Novelom je omogućeno i snimanje ročišta u parničnim predmetima. Novim člancima se modernizira Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine koji do sada nije sadržavao odredbe o mogućem fotografskom, filmskom i drugom snimanju sudskog postupka. Držalo se kako će se time zasigurno odgovoriti na probleme koji su se pojavili u praksi, a koji se odnose na: mogućnost snimanja parničnog sudskog postupka, osobe koje su ovlaštene odobriti takva snimanja, zaštitu osobnih podataka o strankama i drugim sudionicima u postupku uz propisano korištenje za potrebe sudskog postupka kako bi se onemogućile zlouporabe.¹¹

Kao jedan od mogućih i zakonom dopuštenih načina dokumentiranja iznesenih činjenica, izjava i iskaza tijekom ročišta, moguće je dokumentiranje putem unošenja iznesenih činjenica, izjava i iskaza usmeno na zapisnik i to na način da stranke u postupku iznose svoje činjenične tvrdnje, koje tehničko osoblje (zapisničar) uz dopuštenje postupajućega suca, zapisničarskim tipkanjem unosi na zapisnik. Sve te činjenice, informacije i izjave vrlo se često unose po

¹⁰ Vidi i kod DIKA, M., *Građansko parnično pravo - Parnične radnje*, V. knjiga, Zagreb, 2008, str. 158.

¹¹ Vidi kod ČIZMIĆ, J. – BOBAN, M., *Tonsko snimanje ročišta pred sudovima Federacije BiH*, "Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 40, br. 1.", Rijeka, 2019., (dalje – ČIMIĆ – BOBAN) str. 59.-80.

načelu interpretacije na način da postupajući sudac u pravilu interpretira ono što su stranka, njezin punomoćnik, svjedok ili vještak rekli ili imali namjeru kazati, na način da sudac usmeno diktira na zapisnik prepričavajući dati iskaz koji se unosi u zapisnik. Prilikom interpretacije iskaza ostavlja se mogućnost i prostor za ponekad pogrešnom interpretacijom koja za posljedicu može imati i zapisničko evidentiranje onoga što je suprotno od onoga što su stranka ili svjedok željeli misaono istaknuti. Stranke na kraju ročišta potpisom potpisuju zapisnik kao znak da su upoznate sa sadržajem zapisnika i istim tim potpisom potvrđuju da sve ono što je navedeno u zapisniku je autentično s onim što je usmeno izneseno tijekom ročišta.¹² Međutim praksa je pokazala da stranke u postupku potpisuju zapisnik a da ga uopće nisu prethodno ni pročitale, a tek kasnije naknadnim uvidom u spis utvrde da je nešto što smatraju bitnim ispušteno iz zapisnika ili eventualno je neka iznesena činjenica pogrešno interpretirana, što stvara probleme i sudu i strankama. Stoga se slobodno može konstatirati da je ovakav način dokumentiranja na zapisnik izjava i činjenica iznesenih tijekom ročišta nedovoljno odgovarajući i navedeni način ostavlja prostor za sumnju i manipulaciju. Međutim, također se sa žaljenjem mora konstatirati da je upravo ovakav način dokumentiranja svih usmeno iznesenih činjenica, izjava iskaza tijekom ročišta masovno zastupljen pred sudovima u parničnim postupcima. Za razliku od usmenog interpretiranja iznesenih činjenica izjava i iskaza upisivanjem u zapisnik, drugi način evidentiranja izjava iskaza te činjeničnih tvrdnji usmeno iznesenih tijekom ročišta moguće je i putem tonskog snimanja, koje također predstavlja jedan od zakonom dopuštenih načina evidentiranja i dokumentiranja kronologije događanja tijekom pripremnog ročišta ili ročišta za glavnu raspravu¹³. Tonskim snimanjem, kao jednim od načina tehničkog dokumentiranja, vrši se zapis svih činjenica, navoda i iskaza iznesenih tijekom ročišta. Cilj ove nove mogućnosti je ubrzanje postupka na način da se sud rastereti od unošenja izjava datih na ročištu na zapisnik, te ujedno da se omogući što točnije bilježenje onoga što je rečeno na ročištu, što doprinosi vjerodostojnosti dokaznog postupka. Snimanje rasprave trebalo bi omogućiti odražavanje njezinog stvarnog tijeka i registriranje svih zbivanja u sudnici, što sa zapisnikom često nije slučaj.

¹² MAGANIĆ, A., *Elektroničko vođenje postupka*, u knjizi Mihajlo Dika i dr., *Novosti u parničnom postupku - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku* (NN br. 57/11), Organizator d.o.o. Zagreb, 16. lipnja 2011, str. 73.

¹³ BILIĆ, V., *Troškovi postupka, dostava i tonsko snimanje glavne rasprave prema Zakonu o izmjenama i dopunama ZPP-a 2011.*, u knjizi Vanja Bilić i dr., *Novela Zakona o parničnom postupku iz 2011*, Novi informator, Zagreb, 2011, str. 80.

3. PRAVILNIK KOJIM SE UREĐUJE ORGANIZACIJA I NAČIN UNUTRAŠNJEG POSLOVANJA SUDOVA/VSTV

Na temelju članka 17. točka 19. i 30. Zakona o Visokom sudskom i tužiteljskom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 25/04, 93/05, 48/07, 15/08), članka 37. stav 1. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 38/05, 22/06, 63/10, 72/10) i članka 33. stav 1. Zakona o sudovima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, broj 19/07, 20/07), Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 11. 07. 2012. godine, donijelo je Pravilnik kojim se uređuje organizacija i način unutrašnjeg poslovanja općinskih i kantonalnih sudova, Osnovnog i Apelacijskog suda Brčko Distrikta BiH i Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: sud) i druga pitanja značajna za unutrašnje sudsko poslovanje (Pravilnik, čl. 1.). Odredbom čl. 88. Pravilnika propisano je da se, sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku, audio odnosno video snimanje glavnih pretresa vrši u skladu s uputstvom o snimanju glavnih pretresa i načinu rukovanja s audio odnosno video opremom u sudnici (koje je trebalo biti sastavni dio Pravilnika). Usto, svaki sud ovlašten je odlučiti hoće li snimati rasprave i u drugim sudskim predmetima, i to na način koji treba biti predviđen navedenim uputstvom. Pravilnik sadrži zasebni dio - poglavlje XVI – upotreba informacijskokomunikacijskih tehnologija u sudovima – u kojemu se uređuje: organizacija informacijsko-komunikacijskog sustava (dalje -IKT); načela korištenja IKT-a; uvođenje IKT-a u pravosudni sustav; pravosudni informacijski sustav; administracija pravosudnog informacijskog sustava; nadležnosti za administraciju; održavanje pravosudnog informacijskog sustava; korisnička podrška; elektronička pošta; pristup internetu. Bez informacijske i komunikacijske tehnologije nemoguće je pružiti visokokvalitetne i moderne sudske usluge koje će odgovoriti svim potrebama društva. Pravilnik se, dakle, detaljno bavi upotrebom informacijsko-komunikacijskih tehnologija u sudovima definirajući njihovo uvođenje, principe korištenja u sudovima i administraciju nadležnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija u sudovima u okviru pravosudnog informacijskog sustava Federacije Bosne i Hercegovine i Distrikta Brčko BiH. IKT (engl. kratica – ICT) se definiraju kao djelatnost i oprema koja čini tehničku osnovu za sustavno prikupljanje, pohranjivanje, obradbu, širenje i razmjenu informacija različita oblika, tj. znakova, teksta, zvuka i slike. Donedavno izolirana računala danas najvećim dijelom međusobno povezana u jedinstvenu računalnu mrežu, preko koje se velikom brzinom mogu razmjenjivati informacije, tekst, slike, zvuk i dr. Primjena informacijske tehnologije u pravu može se razmatrati u odnosu na pojedina pravna područja, kao što su pravosuđe, zakonodavstvo i javna uprava. Proces

obrade pravnih podataka je pronalaženje osnovnih pravnih izvora. Ti izvori nalaze se kao pisana pravila u raznim zakonima, propisima i sudskim odlukama. Najnovija dostignuća na području primjene informacijske tehnologije u pravu kreću se u pravcu konstruiranja visoko sofisticiranih, tj. inteligentnih pravnih informacijskih sustava.

Na temelju odredbe čl. 17. točka 24. Zakona o Visokom sudskom i tužiteljskom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08)“, Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće, na sjednici održanoj 21. i 22. 12. 2015. godine, donosi Pravilnik o sustavu za automatsko upravljanje predmetima u sudovima (CMS)¹⁴ Ovim pravilnikom Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: VSTV) uređuje se način i pravila postupanja korisnika Sustava za automatsko upravljanje predmetima u sudovima (u daljnjem tekstu: CMS), autorizirani pristup sudskim predmetima putem interneta od strane stranaka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika, pravo pristupa podacima, komunikacija i korisnička podrška Odjela za informacijske - komunikacijske tehnologije tajništva VSTV-a (u daljnjem tekstu: IKT odjel) sa korisnicima CMS-a, procedura za slučaj nedostupnosti CMS-a, edukacija CMS korisnika i postupak elektronskog arhiviranja predmeta. Svaki oblik informatizacije praktično olakšava pristup sudu, informacijama vezanim za postupak, ali i osigurava sustav kontrole i nadzora na radom pravosudnih tijela.

4. PRAVILNIK O ELEKTRONSKOJ KOMUNIKACIJI USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE- PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U PARNIČNOM POSTUPKU

Sud je dužan nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja u razumnom roku i sa što manje troškova.¹⁵ Čl. 6. st. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima garantira svakom pravo na pravično suđenje u razumnom roku. Sud smatra da je cilj ove garancije zaštita „svih strana u postupku pred sudom protiv pretjeranih proceduralnih kašnjenja.”¹⁶ Značenje zahtjeva za razumnim rokom je garancija da se putem sudske odluke okonča nesigurnost u kojoj se

¹⁴ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 04/16.

¹⁵ Šire o tome TRIVA, S. – DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004., str. 144. Šire o tome i kod POTOČNJAK, Ž., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – neki prijedlozi za unaprijedjenje hrvatskog sustava na temelju stranih iskustava*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2005. (dalje – POTOČNJAK), str.1.

¹⁶ Vidi presudu od 10. 11. 1969. Stogmuller protiv Austrije st. 5., MOLE, o. c., str.52.

neka osoba nalazi u pogledu svog položaja po građanskom pravu.¹⁷ U predmetima koji se tiču utvrđivanja građanskih prava i obveza period koji se razmatra počinje teći s pokretanjem postupka.¹⁸ Kada se procjenjuje je li relevantni period razuman,¹⁹ sud naročito primjenjuje, prema uspostavljenoj sudskoj praksi,²⁰ tri kriterija: složenost predmeta, ponašanje podnositelja predstavke i ponašanje relevantnih vlasti.²¹ Četvrti činitelj, što je u tom predmetu od posebne važnosti za podnositelja prijave (u skladu s podneskom koji govori o posebnoj pažnji) ponekad je, također smatran relevantnim.²² Suđenje u razumnom roku kao jedan od aspekata prava na pošteno suđenje u sudskoj praksi je zastupljen kao jedan od najzastupljenijih problema u radu sudova.²³ Prema odredbi čl. 10. st. 2. ZPP FBiH sud je dužan provesti postupak bez odugovlačenja i sa što manje troškova te onemogućiti svaku zlouporabu prava koja strankama pripadaju u postupku. Načelo okončanja postupka u razumnom roku predstavlja skup obveza suda da o zahtjevu stranke konačno odluči u razumnom roku. Štiteći to načelo zakonodavac je ugradio u procesni zakon stroge rokove za poduzimanje procesnih radnji određujući na taj način vremenski okvir za vođenje parničnog postupka.²⁴ Zakoni definiraju poziciju i djelovanje suda u vršenju sudske vlasti u

¹⁷ HAUBRICH, V. – PEHAR, S. - RECHNER, E., *Pravo na pravično suđenje u razumnom roku*, Zbornik radova s IV. Međunarodnog savjetovanja – Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Split, 2018.

¹⁸ Parnični postupak pokreće se tužbom. Podnošenje tužbe sudu uzrokuje određene procesnopravne i građansko-pravne učinke. Dostavom tužbe tuženiku zasniva se trostrani procesnopravni odnos između suda, tužitelja i tuženika. Od tog momenta parnica počinje teći – ona postoji *vis-lis pendent* (*litispendencija*), Vidi TRIVA, S.-DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004., str. 416.-417.

¹⁹ Razumnost dužine postupka koji spada u oblast čl. 6. Konvencije mora se procijeniti u svakom pojedinačnom slučaju prema specifičnim okolnostima. Vidi presudu Buchholz od 6. 5. 1981. Serija A br. 42., str. 15., presudu Konig od 28. 6. 1978., Serija A br. 27., str.34.-40., Šire o tome DUTERTRE, G.-VAN DER VALDE, J., *Ključni izvodi iz izbora presuda Europskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Europske Komisije za ljudska prava*, Vijeće Europe, 1998., str.89.

²⁰ Šire o tome *Izvod iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava*, Vijeće Europe, Sarajevo, 2001., str. 421.-791.

²¹ Vidi Odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III A-666/2002., Zagreb, 13. 12. 2002., Narodne novine Republike Hrvatske, br. 9. od 17. 1. 2003.

²² Pogledaj VAN DIJK, o. c., str. 419.

²³ BUBIĆ, S., *Neki aspekti prava na pošteno suđenje u građanskim predmetima*, “Pristup pravdi u Bosni i Hercegovini, Besplatna pravna pomoć, poseban osvrt na Hercegovačko-neretvanski kanton”, Centar za ljudska prava u Mostaru, Mostar, 2011., str. 83. – 96.

²⁴ Vidi kod ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016., str. 68. (dalje – ČIZMIĆ- KOMENTAR 2016).

parničnom postupku, te prava i obaveze stranaka. Iako nema sumnje da strane u postupku imaju značajnu odgovornost u osiguranju discipline sudjelovanja u postupku i poštivanju procesne ekonomije, sud je taj koji ima odgovornost da primjenom različitih mjera osigura punu kontrolu nad procesnim tempom postupka.²⁵ Bosna i Hercegovina nema Ustavni zakon o Ustavnom sudu stoga su važna pitanja koja se reguliraju ustavnim zakonom, a koji se donosi i mijenja po istovjetnom postupku kao ustav, regulirana Pravilima Ustavnog suda.²⁶ U Bosni i Hercegovini ovo načelo kao ustavno načelo je razrađeno u Pravilima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine iz 2014. godine koji u čl. 18. st. 2. određuje da Ustavni sud može *iznimno* razmatrati apelacije i kad nema odluke mjerodavnog suda, ukoliko zahtjev ukazuje na ozbiljna kršenja prava i sloboda koja štiti Ustav i međunarodni dokumenti.²⁷

Ustavni sud Bosne i Hercegovine, na temelju čl. 77. st.1. točka i i čl. 115. st. 1 Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine – prečišćeni tekst („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 94/14), na sjednici održanoj 17. srpnja 2019. godine, donio je Pravilnik o elektronskoj komunikaciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Ovim pravilnikom uređuju se elektronska komunikacija, elektronski dokument, elektronski potpis i druga pitanja u vezi s uspostavljanjem i načinom ostvarivanja elektronske komunikacije u radu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ustavni sud), a s ciljem da se uspostavljanjem pravnog okvira za njeno provođenje omogući brže, jednostavnije, ekonomičnije i efikasnije poslovanje uz razumno visok stupanj sigurnosti. Prema odredbi čl. 2. Pravilnika Ustavnog suda odredbe ovog pravilnika primjenjuju se na elektronsku komunikaciju između Ustavnog suda i: a) apelanata, b) punomoćnika (u daljnjem tekstu zajedno: treće osobe), u obimu kako je to utvrđeno odredbama ovog pravilnika, a u vezi s radom na predmetima iz apelacijske nadležnosti Ustavnog suda iz člana VI/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine.²⁸

²⁵ Rješavanje sudskih predmeta u razumnom roku u kontekstu primjene postojećih zakona o parničnom postupku u BiH - sudska praksa, međunarodni standardi, deontološka načela i izazovi, Preuzeto s: <http://www.bih-pravo.org/rjesavanje-sudskih-predmeta-razumnom-roku-bih-t719.html>, 14.7.2018.

²⁶ Više o tome kod VEHAHOVIĆ, F., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2005., str. 5. – 7. Vidi i kod TADIĆ, M., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine*, sarajevo, 2015., str. 7. – 10. Dostupno na http://www.ustavisud.ba/public/down/Pravila_2015.pdf

²⁷ Vidi Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” br. 94/14.

²⁸ Elektronska komunikacija je elektronska razmjena dokumenata i informacija. - Elektronski dokumenti su pismena kojima se treće osobe obraćaju Ustavnom sudu i pismena Ustavnog suda koja se dostavljaju trećim osobama, a koja su elektronski kreirana, te

Dostavljanje elektronskih dokumenata Ustavnom sudu određeno je odredbom čl. 4. Pravilnika prema kojem treće osobe elektronski dokument dostavljaju Ustavnom sudu putem elektronske pošte na adresu elektronske pošte koju je Ustavni sud odredio za prijem elektronskih dokumenata. Dostavljanje elektronskih dokumenata Ustavnom sudu omogućeno je 24 sata dnevno, sedam dana u tjednu. Vrijeme prijema elektronskog dokumenta u Ustavni sud je vrijeme kada je prijem zabilježen na serveru Ustavnog suda, o čemu će podnositelj biti automatski obaviješten. Svi dokumenti koji se podnose elektronskim putem moraju zadovoljavati utvrđene standarde koji su definirani Uputstvom za elektronsku komunikaciju s Ustavnim sudom, a koje je dostupno na internetskoj stranici Ustavnog suda. Elektronski dokumenti koji se dostavljaju Ustavnom sudu moraju biti elektronski potpisani samo kada je to ovim pravilnikom propisano. Prilozi koji se dostavljaju uz elektronski dokument se elektronski ne potpisuju.

Prema odredbi čl. 5 Pravilnika određuje se način dostavljanja elektronskih dokumenata od strane Ustavnog suda trećim osobama. Ustavni sud dostavlja elektronske dokumente trećim osobama na adresu elektronske pošte koju je treća osoba odredila za prijem elektronskih dokumenata. Ustavni sud dostavlja elektronske dokumente trećim osobama radnim danom, u pravilu u okviru redovnog radnog vremena Ustavnog suda. Vrijeme kada je treća osoba primila elektronski dokument je vrijeme kada je poslati elektronski dokument ušao u elektronsko poštansko sanduče treće osobe. Elektronski dokumenti Ustavnog suda se dostavljaju elektronski potpisani.

poslana i primljena elektronskim putem. Dostavljanje elektronskog dokumenta može biti praćeno dostavljanjem priloga u elektronskom obliku. Elektronski potpis je skup podataka u elektronskom obliku koji prate druge (potpisane) podatke u elektronskom obliku tako da se elektronskim potpisom potvrđuje integritet (autentičnost) tih podataka i garantira identitet potpisnika. Elektronski potpis ispunjava sljedeće uvjete: 1) dodijeljen je isključivo potpisniku, 2) omogućava identificiranje potpisnika, 3) formiran je upotrebom sredstava za izradu elektronskog potpisa koje potpisnik može, uz visok stepen pouzdanosti, koristiti pod svojom isključivom kontrolom, 4) povezan je s podacima na koje se odnosi tako da se može utvrditi svaka naknadna promjena tih podataka, 5) zasnovan je na certifikatu koji izdaje Ustavni sud i formiran upotrebom tehničkih sredstava i postupaka koji su u skladu s odgovarajućim sigurnosnim zahtjevima. - Elektronska kartica je kartica na koju, za potrebe elektronske komunikacije s Ustavnim sudom, Ustavni sud instalira odgovarajući certifikat i koja služi za elektronsko potpisivanje dokumenata. - Čitač elektronske kartice je uređaj koji omogućava potpisivanje dokumenata elektronskim potpisom. - Digitalizacija predstavlja prenošenje dokumenata iz papirnog u elektronski oblik. - Punomoćnik je lice upisano u imenik odvjetnika odgovarajuće odvjetničke komore koje obavlja profesionalnu djelatnost pružanja pravne pomoći i koje je fizičko ili pravno lice ovlastilo da ga zastupa u postupku pred Ustavnim sudom (advokat) (čl. 3 Pravilnik pred Ustavnim

Prema odredbi čl. 6 Pravilnika Ustavnog suda određuju se tehnički preuvjeti za uspostavljanje elektronske komunikacije. Za uspostavljanje elektronske komunikacije sa Ustavnim sudom treća osoba treba imati računarsku opremu i odgovarajući računarski program i odgovorno je za njihovu ispravnost. U svrhu elektronskog potpisivanja dokumenata neophodno je da punomoćnik posjeduje elektronsku karticu i čitač kartica. Ustavni sud ne ograničava model elektronske kartice i čitača koji će se koristiti, pod uvjetom da oni zadovoljavaju određene tehničke standarde, odnosno da daju mogućnost instaliranja odgovarajućeg certifikata za elektronsko potpisivanje. Navedeni tehnički standardi su definirani u Uputstvu iz čl. 4. st. 4. ovog Pravilnika. Ustavni sud može dati na korištenje elektronsku karticu i čitač u vlasništvu Ustavnog suda. U slučaju opoziva certifikata elektronska kartica i čitač se moraju odmah vratiti Ustavnom sudu.

Prema odredbi član 7. Pravilnika ustavnog suda punomoćnik dostavlja Ustavnom sudu elektronsku karticu s ciljem instaliranja odgovarajućeg certifikata koji omogućava elektronsko potpisivanje dokumenata. Certifikat se uvijek izdaje na ime punomoćnika kao fizičkog lica. Kartica je zaštićena osobnim identifikacijskim brojem (PIN), koji definira punomoćnik. Da bi se elektronski potpisani dokumenti prikazivali bez upozorenja na validnost certifikata neophodno je na računar instalirati javni ključ (*root certificate*), koji se može preuzeti na internetskoj stranici Ustavnog suda. Karticu kojoj je istekao certifikat korisnik certifikata će dostaviti Ustavnom sudu radi produženja važenja. Prema odredbi član 8. Pravilnika određuje se valjanost elektronskog dokumenta i elektronskog potpisa. Elektronskom dokumentu ne može se osporiti valjanost ni dokazna snaga samo zato što je u elektronskom obliku. Elektronski potpis ima isto pravno djelovanje kao i vlastoručni potpis. Ukoliko elektronski dokument sadrži elektronski potpis fizičke osobe ili ovlaštene osobe pravnog subjekta, svaka druga forma potpisa ili pečata iste fizičke osobe ili ovlaštene osobe pravnog subjekta je nepotrebna. Elektronski dokument potpisan elektronskim potpisom ima istu pravnu snagu kao dokument na papiru i u odnosu na njega postoji pravna presumpcija vjerodostojnosti i cjelovitosti. Član 9. Postupaka s manjkavom poštom u elektronskom obliku definira se odredbom čl. 9. Ustavni sud provjerava je li elektronski potpis na primljenom dokumentu valjan. Ako Ustavni sud konstatira da elektronski potpis nije valjan, bez odgađanja će pozvati pošiljatelja da u ostavljenom roku dostavi dokument s valjanim elektronskim potpisom. Ukoliko pošiljatelj ne postupi u ostavljenom roku, o tome će se sačiniti službena zabilješka, takav dokument će se evidentirati i on ne proizvodi pravne učinke. Ukoliko dokument poslan elektronskim putem nije oblikovan i poslan u skladu s tehničkim zahtjevima utvrđenim ovim pravilnikom ili se zbog tehničkih razloga ne može otvoriti i/ili pročitati, Ustavni sud će o tome bez odgađanja

obavijestiti pošiljatelja i pozvati ga da u ostavljenom roku dokument pošalje u odgovarajućoj formi. Ukoliko pošiljatelj ne postupi u ostavljenom roku, o tome će se sačiniti službena zabilješka, takav dokument će se evidentirati i on ne proizvodi pravne učinke. Apelacija koju je Ustavnom sudu uputio apelant koji nema punomoćnika, odnosno osoba koju je apelant ovlastio da ga zastupa u postupku pred Ustavnim sudom, a koje ne ispunjava uvjete iz člana 3. alineja 7. ovog Pravilnika, šalje se poštom ili se predaje neposredno Ustavnom sudu. Prilikom podnošenja apelacije, ali i u svakoj kasnijoj fazi postupka, apelant se može opredijeliti da se sva buduća komunikacija sa Ustavnim sudom ostvaruje elektronskim putem (čl. 10 Pravilnika). Apelant se opredjeljuje za elektronsku komunikaciju navođenjem svoje adrese elektronske pošte na samom obrascu apelacije ili podnošenjem posebnog podneska na način iz stava (1) ovog člana u kojem navodi svoju adresu elektronske pošte. Apelanti koji su se opredijelili za elektronsku komunikaciju Ustavnom sudu će elektronskim putem dostavljati sve dokumente i primati sve dokumente koje mu elektronskim putem dostavlja Ustavni sud. Izuzetno od stavka (4) ovog člana apelant ne može elektronskim putem: - podnijeti apelaciju, - podnijeti zahtjev za uspostavljanje elektronske komunikacije, - dostaviti posebnu punomoć za zastupanje pred Ustavnim sudom, - odustati od apelacije i - podnijeti zahtjev za preispitivanje odluke Ustavnog suda. Ustavni sud zadržava pravo da prekine elektronsku komunikaciju, odnosno da blokira određenu adresu elektronske pošte u slučaju kada apelant zloupotrebljava i ne poštuje odredbe ovog pravilnika.

Prema odredbi čl. 11. Pravilnika apelant je dužan obavijestiti Ustavni sud o svakoj promjeni elektronske adrese za prijem dokumenata. Za potrebe elektronske komunikacije sa Ustavnim sudom apelant može imati samo jednu prijavljenu elektronsku adresu za prijem dokumenata. U slučaju da jedan apelant u vezi s više apelacija prijavi više različitih elektronskih adresa, kao validna adresa elektronske pošte u odnosu na sve apelacije smatrat će se posljednja navedena adresa. U odredbi čl. 12. Pravilnika određeno je dostavljanje elektronskih dokumenata Ustavnom sudu. Dokumenti se u elektronskom obliku dostavljaju na sljedeću adresu elektronske pošte: e-pisarnica@ustavnisud.ba. Elektronski dokument se smatra podnesenim Ustavnom sudu u trenutku kada je prijem zabilježen na serveru za primanje takvih poruka, o čemu će apelant biti automatski obaviješten dostavljanjem potvrde sa servera da je dokument zaprimljen. Apelantu koji je prilikom podnošenja apelacije izabrao mogućnost elektronskog komuniciranja s Ustavnim sudom Ustavni sud će elektronskim putem dostaviti posebno obavještenje o zavođenju apelacije i broju pod kojim je apelacija zavedena u Ustavnom sudu. U slučaju da zbog postojanja objektivnih tehničkih problema nije moguće dostaviti dokument elektronskim putem posljednjeg dana roka za dostavljanje dokumenta, apelant je dužan odmah prijaviti pro-

blem. Prijava tehničkih problema se vrši elektronskom poštom ili faksom. Uz prijavu je neophodno proslijediti/dostaviti odgovor apelantovog e-mail servera da isporuka nije uspjela. U slučaju iz stavka 4. ovog članka apelant se obavještava o produženju roka za podnošenje dokumenta. Dostavljanje elektronskih dokumenata od strane Ustavnog suda određeno je u čl. 13. Pravilnika. Ustavni sud elektronske dokumente dostavlja na adresu elektronske pošte koju je apelant odredio za tu svrhu. Dokumenti dostavljeni na adresu elektronske pošte iz stavka 1. ovog članka smatraju se osobno dostavljenim. Elektronski dokumenti se dostavljaju apelantu sa adrese elektronske pošte: otprema@ustavisud.ba. Dostavljanje elektronskog dokumenta se smatra izvršenim u momentu kada je poslata elektronski dokument ušao u elektronsko poštansko sanduče apelanta, te od tog trenutka počinje računanje rokova u skladu s Pravilima Ustavnog suda. Ako Ustavni sud utvrdi da dostavljanje na adresu apelantove elektronske pošte nije moguće, dostavit će dokument na drugi način i navesti razlog za takvo dostavljanje. Dokument čiji je potpisnik apelant (dokument kojim se obraća Ustavnom sudu), a koji se elektronski dostavlja Ustavnom sudu, apelant mora vlastoručno potpisati, dokument mora biti digitaliziran i dostavljen isključivo sa adrese elektronske pošte koju je apelant naveo kao adresu za komunikaciju sa Ustavnim sudom.

Elektronska komunikacija punomoćnika i Ustavnog suda definirana je u čl. 15. Pravilnika. Punomoćnik koji želi da ostvari elektronsku komunikaciju sa Ustavnim sudom u punom obimu podnosi zahtjev popunjavanjem posebnog obrasca dostupnog na internetskoj stranici Ustavnog suda (pristupnica), koji čini sastavni dio ovog pravilnika. Popunjena pristupnica dostavlja se poštom ili osobno predajom u Pisarnicu Ustavnog suda. Ustavni sud poziva podnositelja zahtjeva da dostavi elektronsku karticu radi instaliranja certifikata i da na nju instalira certifikat ukoliko su ispunjeni sljedeći uvjeti: a) podnosilac zahtjeva je upisan u imenik advokata odgovarajuće advokatske komore, b) ne postoji razlog za opoziv certifikata iz članka 7. stavak (7) točka b) ovog pravilnika. (3) Certifikat iz stavka (2) izdaje se na punomoćnikovo ime i vrijedi za sve predmete u kojima se punomoćnik pojavljuje pred Ustavnim sudom.

Dokumenti na kojima je punomoćnik potpisnik i dokumenti Ustavnog suda, koji se razmjenjuju elektronskim putem, moraju biti potpisani elektronskim potpisom (čl. 16. Pravilnika). Prema odredbi čl. 17. Pravilnika punomoćnici, u pravilu, sve dokumente dostavljaju elektronskim putem na sljedeću adresu elektronske pošte: e-pisarnica@ustavisud.ba. Elektronski dokument se smatra podnesenim Ustavnom sudu u trenutku kada je prijem zabilježen na serveru za primanje takvih poruka, o čemu će punomoćnik biti automatski obaviješten dostavljanjem potvrde sa servera da je dokument zaprimljen. Prilikom pod-

nošenja apelacije, osim automatske potvrde prijema, punomoćnik će elektronskim putem dobiti i obavještenje o zavođenju apelacije i broju pod kojim je apelacija zavedena u Ustavnom sudu. U slučaju da zbog postojanja objektivnih tehničkih problema nije moguće dostaviti dokument elektronskim putem posljednjeg dana roka za dostavljanje dokumenta, punomoćnik je dužan odmah prijaviti problem. Prijava tehničkih problema se vrši elektronskom poštom ili faksom. Uz prijavu je neophodno proslijediti/dostaviti odgovor punomoćnikovog e-mail servera da isporuka nije uspjela. U slučaju iz stava (4) ovog člana punomoćnik se obavještava o produženju roka za podnošenje dokumenta. Punomoćnicima se, u pravilu, svi dokumenti dostavljaju elektronskim putem na adresu elektronske pošte koju je punomoćnik odredio za tu svrhu. Dokumenti dostavljeni na adresu elektronske smatraju se osobno dostavljenim. Elektronski dokumenti se dostavljaju punomoćniku sa adrese elektronske pošte: otprema@ustavnisud.ba. (čl. 18. Pravilnika)

5. NOVINE U ELEKTRONIČKOJ KOMUNIKACIJI U PARNIČNOM POSTUPKU REPUBLIKE HRVATSKE

U Republici Hrvatskoj Novelom zakona o parničnom postupku iz 2019. godine sukladno europskoj praksi moderniziraju se zastarjele odredbe parničnog postupka. Kada se govori o parničnom postupku i e pravosuđu za sada u Republici Hrvatskoj nema elektronifikacije cijelog postupka.²⁹ Člankom 11. Novele ZPP iz 2019. Dodaje se članak 106.a s naslovom "Podnesci u elektroničkom obliku". Zakonodavac implementira mogućnost da stranke međusobno upućuju pismena elektroničkim putem u svim vrstama postupaka, a sve u skladu s pravilima prema kojima obveznici komuniciranja sa sudom putem elektroničke komunikacije postaju državna tijela, odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji i pravne osobe.³⁰

Podnesak u elektroničkom obliku uređen je čl. 106.a st. 1. ZPP RH koji uvodno propisuje da se podnesak može podnijeti i u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava. Informacijski sustav uspostavlja Ministarstvo nad-

²⁹ Vidi MAGANIĆ, A., *Videokonferencija u njemačkom procesnom pravu*, u UZELAC, A.-GARAŠIĆ, J.-MAGANIĆ, A., *Djelotvorna pravna zaštita u parničnom postupku; Izazovi pravosudnih transformacija na jugu Europe*; Liber amicorum Mihajlo Dika, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013., str. 899. – 904.

³⁰ Vidi kod ŠAGO, D. – BOBAN, M., *Neki aspekti novina u elektroničkoj komunikaciji pred sudovima*, Zbornik radova s V. Međunarodnog savjetovanja "Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća", Split, 2019., str. 471. - 497.

ležno za poslove pravosuđa (čl. 106.a st. 7. ZPP RH). Podnesak u elektroničkom obliku mora biti potpisan kvalificiranim elektroničkim potpisom u skladu s posebnim propisima (čl. 106.a st. 2. ZPP RH). Prema eIDAS uredbi³¹ „kvalificirani elektronički potpis” znači napredan elektronički potpis koji je izrađen pomoću kvalificiranih sredstava za izradu elektroničkog potpisa i temelji se na kvalificiranom certifikatu za elektroničke potpise (čl. 3. t. 12). Pri tom se podnesak u elektroničkom obliku potpisan kvalificiranim elektroničkim potpisom smatra vlastoručno potpisanim.³² Dan kada je informacijski sustav podnositelju potvrdio primitak podneska smatra se danom predaje podneska sudu kojemu je upućen (čl. 106.a st. 3. ZPP RH). Slično pravilima za podnošenje podnesaka u papirnatom obliku, nedostaci podneska neće biti razlog za njegovo odbacivanje (čl. 109. ZPP RH) već će sud, naprotiv, poučiti podnositelja o tome elektroničkim putem. Tako će u slučaju da podnesak podnesen sudu u elektroničkom obliku nije prikladan za obradu na sudu, sud o tome elektroničkim putem obavijestiti podnositelja i naložiti mu da podnesak ispravi u skladu s njegovom uputom (čl. 106.a st. 4. ZPP RH). Ipak, u sustavu treba razlikovati obveznike komuniciranja sa sudom u elektroničkom obliku. To su državna tijela, državno odvjetništvo, odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji, povjerenici te pravne osobe. Riječ je dakle o osobama koje su uvijek dužne podnositi podneske u elektroničkom obliku (čl. 106.a st. 5. ZPP RH). U slučaju da te osobe podnesak ne podnesu u elektroničkom obliku, sud će podnositelju naložiti da podnesak podnese u elektroničkom obliku u roku od osam dana. Polazeći od toga da je podnositelj podnesak (pogrešno) poslao u papirnatom obliku, sud će ga o tome da podnesak mora podnijeti u elektroničkom obliku moći obavijestiti jedino u papirnatom obliku.

³¹ Zakon o provedbi Uredbe (EU) br. 910/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. srpnja 2014. o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu i stavljanju izvan snage Direktive 1999/93/EZ (Narodne novine, br. 62/17). Sukladno Uredbi (EU) br. 910/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. srpnja 2014. o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu i stavljanju izvan snage Direktive 1999/93/EZ, u daljnjem tekstu. Uredba o elektroničkoj identifikaciji, eIDAS Uredba. eIDAS Uredba stupila je na snagu 28. rujna 2018. i omogućava prekogranično priznavanje elektronskog ID-a i pruža građanima i poslovnim subjektima mogućnost da podijele svoje podatke o identitetu kada je to potrebno.

³² U preambuli eIDAS uredbe propisano je da bi ovom Uredbom trebalo uspostaviti načelo prema kojem se elektroničkom potpisu ne bi smio uskratiti pravni učinak zbog toga što je on u elektroničkom obliku ili zbog toga što ne ispunjava zahtjeve kvalificiranog elektroničkog potpisa. Međutim, pravne učinke elektroničkih potpisa, osim zahtjeva predviđenih u ovoj Uredbi prema kojima bi kvalificirani elektronički potpis trebao imati jednake pravne učinke kao vlastoručni potpis, potrebno je odrediti nacionalnim pravom (t. 48 preambule).

Ako podnositelj podnesak ne podnese u roku od osam dana, smatrat će se da je podnesak povučen (čl. 106.a st. 6. ZPP RH).

Prema toj odredbi podnesak se može (dispozitivno - ali ne mora!) podnijeti u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava. Takav podnesak, kao što je poznato, mora biti potpisan kvalificiranim elektroničkim potpisom u skladu s posebnim propisima. Podnesak u elektroničkom obliku potpisan kvalificiranim elektroničkim potpisom smatrat će se vlastoručno potpisanim. Važno je znati da se dan kada je informacijski sustav podnositelju potvrdio primitak podneska, smatra danom predaje podneska sudu kojemu je upućen. Međutim, ako podnesak podnesen u elektroničkom obliku nije prikladan za obradu na sudu, sud će o tome elektroničkim putem obavijestiti podnositelja i naložiti mu da podnesak ispravi u skladu s uputom. U tom članku nema odredbe o sankcijama za nepostupanje podnositelja po nalogu (rješenju) suda, ali na taj se slučaj mogu i moraju na odgovarajući način primijeniti opće odredbe iz članka 109. ZPP RH o (neurednim) podnescima po kojima sud ne može postupati.³³

Velika novina u parničnom postupku je i mogućnost korištenja audiovizualnih uređaja, čime se mogu ostvariti višestruke prednosti. U građanskom parničnom postupku primjena videokonferencije inspirirana je razlozima procesne ekonomije. Na taj način doprinosi se i povećanju djelotvornosti parničnog postupka. Neki od mogućih oblika su video-rasprava (stranke i punomoćnici se tijekom postupka nalaze na nekom drugom mjestu i tamo poduzimaju parnične radnje), video-saslušanje (saslušanje svjedoka ili vještaka koji se nalazi na nekom drugom mjestu) i tele-uviđaj (primjena videokonferencijske tehnike u provođenju uviđaja). Zakon o parničnom postupku RH u čl. 115. st. 3. omogućava primjenu audiovizualnih uređaja u održavanju ročišta i izvođenju pojedinih dokaza. U skladu s tim, propisano je da sud može odrediti da se ročište održi na daljinu, uz korištenje odgovarajućih audiovizualnih uređaja, ili da se na taj način izvede pojedini dokaz. Protiv rješenja suda iz stavaka 2. i 3. članka 115. nije dopuštena žalba (čl. 115. st. 4. ZPP RH). Komparirajući ova rješenja s rješenjima koja postoje u nekim drugim sustavima, treba reći da se primjena audiovizualnih uređaja u parničnom postupku u Hrvatskoj omogućava u višestrukome smislu – održavanja ročišta i izvođenju dokaza, što obuhvaća i saslušanje vještaka, svjedoka i stranaka, kao i primjenu audiovizualnih uređaja u provođenju uviđaja – dakle u smislu audiovizualne rasprave, audiovizualnog saslušanja i audiovizualnog uviđaja.³⁴

³³ MAGANIĆ, A., *Elektroničko vođenje postupka*, u knjizi Mihajlo Dika i dr., *Novosti u parničnom postupku - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku* (NN br. 57/11), Organizator d.o.o. Zagreb, 16. lipnja 2011, str. 73.

³⁴ Vidi kod KATIĆ, D. – PAJALIĆ, Ž., MAGANIĆ, A., *Izmjene zakona o parničnom postupku*, Pravosudna akademija, Zagreb, 2019., <http://pak.hr/cke/obrazovni%20>

Odredbe o tonskom snimanju u parničnom postupku egzistiraju već osam godina, s tim da se čak i u sudovima u kojima su navodno osigurani tehnički preduvjeti, tonsko snimanje nije provodilo. Pored već ustanovljenog normativnog okvira koji obuhvaća čl. 126.a-126.c ZPP RH, novina je da će stranka koja zatraži prijepis tonske snimke u skladu s odredbama zakona morati platiti naknadu koju će pravilnikom propisati ministar nadležan za poslove pravosuđa (čl. 126.c. st. 3. ZPP RH). Pravilnik bi trebao biti donesen u roku 30 dana od dana stupanja na snagu Novele ZPP RH (čl. 120. Novele ZPP 19). Sudeći po tome da se namjerava uvesti naknada i da se namjerava donijeti Pravilnik, za pretpostaviti je da se sprema ozbiljno korištenje tonskog snimanja u postupanju sudova u parničnom postupku.³⁵

Prvi korak u uređivanju dostave elektroničkim putem, u Noveli ZPP RH proveden je izmjenom čl. 133. o načinima dostave. U usporedbi s ranijim zakonskim uređenjem odredba čl. 133. st. 1. ZPP RH izmijenjena je na način da su pretpostavke za elektroničku dostavu određene u skladu s ovim Zakonom.³⁶ Ranije je bilo propisano da su pretpostavke za dostavu elektroničkim putem određene u skladu s posebnim zakonom. U doktrini se smatralo da je taj posebni zakon, u skladu s kojim je uređena dostava elektroničkim putem u parničnom postupku Zakon o elektroničkom potpisu i Zakon o elektroničkoj ispravi. Novina koju donosi čl. 133. st. 1. u pogledu³⁷ dostave elektroničkim putem zapravo upozorava na to, da je izabran koncept temeljem kojeg je dostava elektroničkim putem uređena posebnim, specijalnim uređenjem prikladnim za građanski sudski parnični postupak, samim ZPP RH. Osim toga, u čl. 133. st. 5. propisani su uvjeti za obvezatnu elektroničku dostavu. Naime, čl. 133. st. 1. iako uređuje i mogućnost da se dostava provede elektroničkim putem u skladu sa samim ZPP-om, istovremeno propisuje i mogućnost da se pismena dostavlja preko pošte ili preko određenog sudskog službenika, odnosno sudskog namještenika, preko nadležnog tijela uprave, preko javnog bilježnika ili neposredno

materijali/Izmjene%20Zakona%20o%20parni%C4%8Dnom%20postupku.pdf preuteto 12. 2. 2021.

³⁵ Vidi kod KATIĆ, D. – PAJALIĆ, Ž., MAGANIĆ, A., Izmjene zakona o parničnom postupku, Pravosudna akademija, Zagreb, 2019., <http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Izmjene%20Zakona%20o%20parni%C4%8Dnom%20postupku.pdf> preuteto 12. 2. 2021.

³⁶ Opširnije vidi Maganić, Aleksandra, *Elektroničko vođenje parničnog postupka u Republici Hrvatskoj u: Novosti u parničnom postupku, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Nar. nov., br. 57/11.)*, ur. Crnić, Ivica, Organizator, Zagreb, 2011.

³⁷ Maganić, Aleksandra, *Dostava prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2013. u: Novela Zakona o parničnom postupku i Novi zakon o sudovima*, ur. Hercigonja, Jasminka i Kuzmić, Marica, Inženjerski biro, Zagreb, 2013., str. 106.

u sudu. Zbog toga je u čl. 133. st. 5. ZPP RH određeno da se iznimno od stavka 1. ovog članka, pismena dostavljaju državnim tijelima, državnom odvjetništvu, odvjetnicima, javnim bilježnicima, sudskim vještacima, sudskim procjeniteljima, sudskim tumačima, stečajnim upraviteljima, povjerenicima te pravnim osobama u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava ili na drugi odgovarajući način. Sukladno tome, ZPP RH propisuje obvezatne adresate elektroničke dostave; to su osobe kojima se dostava provodi isključivo elektroničkim putem.

Ministarstvo pravosuđa na temelju članka 106.a stavka 8. Zakona o parničnom postupku ("Narodne novine Republike Hrvatske", broj 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14. i 70/19.) ministar nadležan za poslove pravosuđa donosi Pravilnik o elektroničkoj komunikaciji ("Narodne novine Republike Hrvatske", br. 5/20.

Predmet Pravilnika određena je u odrebi čl. 1. Pravilnika propisuju se pretpostavke za podnošenje podnesaka u elektroničkom obliku pred sudovima, dostavu u elektroničkom obliku, oblike zapisa podnesaka u elektroničkom obliku (formate) te organizaciju i djelovanje informacijskog sustava.

Određeno je da se Pravilnik primjenjuje se na podnošenje podnesaka sudu u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava od strane vanjskih korisnika i dostavu pismena vanjskim korisnicima u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava od strane suda (u nastavku: elektronička komunikacija).³⁸

³⁸ Pojedini pojmovi upotrijebljeni u ovome Pravilniku imaju sljedeća značenja:

1. informacijski sustav čini poslužno mjesto (usluge.pravosudje.hr) sustava eSpis i informacijski sustav državnog odvjetništva koji je neposredno s njime povezan,
2. eSpis je jedinstveni informacijski sustav za upravljanje i rad na sudskim predmetima koji se sastoji od standardne aplikacije, računalne i telekomunikacijske opreme i infrastrukture, systemske programske opreme i alata te svih podataka koji se tim sustavom unose, pohranjuju i prenose iz svih vrsta upisnika na općinskim, županijskim te trgovačkim sudovima, Visokom trgovačkom sudu Republike Hrvatske i Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, sukladno važećem Pravilniku o radu u sustavu eSpis,
3. siguran elektronički poštanski pretinac je pretinac elektroničke pošte pod nadzorom administratora sustava,
4. kvalificirani elektronički potpis je napredan elektronički potpis koji je izrađen pomoću kvalificiranih sredstava za izradu elektroničkog potpisa i temelji se na kvalificiranom certifikatu za elektroničke potpise,
5. kvalificirani vremenski žig je elektronički vremenski žig koji povezuje datum i vrijeme s podacima na način kojim se u razumnoj mjeri isključuje mogućnost nezapažene promjene podataka, temelji se na izvoru točnog vremena povezanog s koordiniranim svjetskim vremenom te je potpisan pomoću naprednog elektroničkog potpisa ili pečaćen pomoću naprednog elektroničkog pečata kvalificiranog pružatelja usluga povjerenja ili jednakovrijednom metodom.

Vanjski korisnici informacijskog sustava prema odredbi čl. 6. Pravilnika jesu:

- državna tijela, državno odvjetništvo, odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji, povjerenici i pravne osobe (u daljnjem tekstu: obvezni sudionici elektroničke komunikacije) i
- stranke koje nisu obvezni sudionici elektroničke komunikacije, a koje u postupku pred sudom podnesu podnesak u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava, odnosno stranke koje izjave pred sudom da su suglasne da im se dostava pismena obavlja elektroničkim putem dostavom u siguran elektronički poštanski pretinac, dok ne priopće drugačije.

Elektronička komunikacija ostvaruje se putem informacijskog sustava (u daljnjem tekstu: sustav) upotrebom vjerodajnica Nacionalnog identifikacijskog i autentifikacijskog sustava značajne ili visoke razine sigurnosti i neposrednim povezivanjem informacijskog sustava državnog odvjetništva. Vanjski korisnik sustava ostvaruje pristup sustavu uz prethodnu autentifikaciju i autorizaciju. Administrator sustava je ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa (čl. 7. Pravilnika).

Odredbom čl. 8. Pravilnika određuje se dodjela prava pristupa sustavu. Fizičke osobe samostalno ostvaruju pravo pristupa sustavu upotrebom vjerodajnica Nacionalnog identifikacijskog i autentifikacijskog sustava značajne ili visoke razine sigurnosti putem informacijskog sustava. Pravne osobe i državna tijela ostvaruju pravo pristupa sustavu dostavom obveznih podataka administratoru sustava. Odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji i povjerenici ostvaruju pravo pristupa sustavu dostavom obveznih podataka putem tijela koja vode imenike i popise navedenih obveznih sudionika elektroničke komunikacije, a koja tijela su dužna bez odgode dostaviti obvezne podatke administratoru sustava. Odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji i povjerenici mogu iznimno ostvariti pravo pristupa sustavu samostalnom dostavom obveznih podataka za dodjelu prava pristupa sustavu administratoru sustava. Državno odvjetništvo pristupit će sustavu izravnim povezivanjem informacijskih sustava. Obvezni podaci iz stavka 2. ovog članka su ime i prezime, osobni identifikacijski broj i adresa elektroničke pošte osoba ovlaštenih za zastupanje pravne osobe ili državnog tijela. Obvezni podaci iz stavka 3. i 4. ovog članka su ime i prezime, osobni identifikacijski broj i adresa elektroničke pošte. Administrator sustava dužan je bez odgode po zaprimanju obveznih podataka iz stavka 2., 3. i 4. ovog članka, vanjskom korisniku sustava na adresu njegove elektroničke pošte dostaviti obavijest da mu je omogućen pristup sustavu i da mu je otvoren siguran elektronički pretinac.

Početak i prestanak prava korištenja sustava određen je odredbom čl. 9. Pravilnika. Pravo korištenja sustava počinje dodjelom prava pristupa vanjskom korisniku sustava. Pravo korištenja sustava stranci koja nije obvezni sudionik elektroničke komunikacije prestaje kad u postupku pred sudom povuče izjavu ili podnese zahtjev da joj se dostava pismena ne obavlja elektroničkim putem ili kad putem informacijskog sustava odabere opciju da ne želi više sudjelovati u elektroničkoj komunikaciji. Pravo korištenja sustava odvjetniku prestaje kad mu u skladu s posebnim propisima prestane pravo na obavljanje odvjetništva, u slučaju njegove smrti, obustave ili mirovanja prava na obavljanje odvjetništva. Pravo korištenja sustava javnom bilježniku prestaje kad mu u skladu s posebnim propisima prestane služba ili bude privremeno udaljen. Pravo korištenja sustava sudskom vještaku i sudskom procjenitelju prestaje u slučaju smrti, razrješenja, privremene uskrate ili privremene zabrane obavljanja poslova sudskog vještaka i sudskog procjenitelja. Pravo korištenja sustava sudskom tumaču prestaje u slučaju smrti ili razrješenja. Pravo korištenja sustava stečajnom upravitelju prestaje brisanjem s liste stečajnih upravitelja. Pravo korištenja sustava povjereniku prestaje brisanjem s liste povjerenika, a izvanrednom povjereniku smrću ili opozivom. Pravo korištenja sustava pravnoj osobi prestaje kad prestane postojati ili kad nadležno tijelo pravomoćno odluči o zabrani rada ili kad nastupe pravne posljedice otvaranja stečajnog postupka.

Pravo korištenja sustava državnom tijelu prestaje kad državno tijelo prestane postojati. Oblik i potpisivanje podnesaka u elektroničkom obliku određene je čl. 10. Pravilnika. Podnesci koji se podnose sudu od strane vanjskog korisnika sustava, podnose se u elektroničkom obliku i potpisani su njegovim kvalificiranim elektroničkim potpisom. Certifikat elektroničkog potpisa mora biti izdan od kvalificiranog pružatelja usluga povjerenja i mora biti valjan u trenutku potpisivanja s time da sud može u slučaju opravdanih sumnji u manipulaciju zatražiti od pružatelja usluga certificiranja provjeru valjanosti izdanog certifikata za pojedinu fizičku ili pravnu osobu. Ako se podnesak ili prilog sastoji od više listova, svi listovi trebaju biti sadržani u jednoj datoteci, bez praznih listova. Svaki podnesak i prilog treba činiti cjelinu za sebe ili ako su zbog količine podataka podneseni u više datoteka potrebno je u nazivu datoteke naznačiti da čine istu cjelinu. Kad se uz podnesak prilažu javne isprave koje već postoje u elektroničkom obliku, one se dostavljaju u izvorniku kao dokument elektronički potpisan od strane izdavatelja isprave. Elektronički podnesci iz stavka 1. ovoga članka trebaju biti u PDF obliku, a prilozi mogu biti u bilo kojem elektroničkom obliku. Obavijest o primitku elektroničkog podneska određena je u odredbi čl. 11. Pravilnika. Nakon uspješno dostavljenog elektroničkog podneska sud će poslati vanjskom korisniku sustava obavijest o zaprimanju podneska uz korištenje kvalificiranog vremenskog žiga. Trenutkom primitka podneska smatra se dan, sat, minuta na vremenskom žigu. U slučaju nemogućnosti do-

stave elektroničkog podneska sredstvima elektroničke komunikacije zbog više sile, rada na održavanju sustava ili nemogućnosti zaprimanja od strane sustava, isključuje se odgovornost suda, administratora sustava ili vanjskog korisnika sustava. U slučaju kad sud ima saznanja da vanjski korisnik zbog objektivnih razloga nije u mogućnosti pristupiti sustavu, dostava pismena će se obavljati na drugi odgovarajući način.

U trenutku podnošenja podneska u elektroničkom obliku, odnosno zaprimanja sudskog pismena u sigurni elektronički poštanski pretinac za koji postoji obveza plaćanja sudskih pristojbi vanjski korisnik sustava dužan je bez odgode izvršiti plaćanje sudskih pristojbi sukladno odredbama propisa koji propisuje visinu i način plaćanja sudskih pristojbi. Vanjski korisnik sustava koji je oslobođen plaćanja sudskih pristojbi prema odredbama Zakona o sudskim pristojbama ili drugih zakona dužan je u sustavu naznačiti razlog oslobođenja i priložiti dokaz o oslobođenju od plaćanja sudskih pristojbi.

Otpравak elektroničkih sudskih pismena određeno je u čl. 13. Pravilnika. Elektroničko sudsko pismo se otpravlja putem sustava u sigurni elektronički poštanski pretinac vanjskog korisnika. Elektroničko sudsko pismo potpisano je kvalificiranim elektroničkim potpisom ovlaštene osobe suda uz primjenu kvalificiranog vremenskog žiga i sadrži odgovarajući barkod odnosno QR kod, kontrolni broj i internetsku stranicu, kojima se provjerava vjerodostojnost pismena. Elektroničko sudsko pismo se otpravlja putem sustava eSpis na način da se otpравak šalje u sigurni elektronički poštanski pretinac vanjskog korisnika s porukom koja sadrži sljedeće informacije: 1. sud (pošiljatelj), 2. elektroničko sudsko pismo koje je sud odredio za otpравak, 3. siguran elektronički poštanski pretinac vanjskog korisnika (primatelj).

Slanje obavijest o pismenu u informacijskom sustavu određena je u čl. 14. Pravilnika. Sustav će poslati primatelju informativnu poruku o pismenu na elektroničku adresu o poslanom sudskom pismenu u sigurni elektronički poštanski pretinac. Poruka mora sadržavati: oznaku suda (pošiljatelja), datum kada je obavijest o pismenu poslana u sigurni elektronički poštanski pretinac, naznaku pismena koje se dostavlja, obavijest da se pismo može preuzeti u roku od 15 dana u sigurnom elektroničkom poštanskom pretincu, datum od kada započinje rok za preuzimanje pismena, upozorenje na pravne posljedice iz članka 143.c Zakona o parničnom postupku, prema potrebi druge potrebne podatke.

Sustav potvrđuje o preuzimanju elektroničkog sudskog pismena određena je u čl. 15. Pravilnika.

Vanjski korisnik može preuzeti elektroničko sudsko pismo iz sigurnog elektroničkog poštanskog pretinca na način da: 1. dokaže svoj identitet upo-

trebom vjerodajnica Nacionalnog identifikacijskog i autentifikacijskog sustava značajne ili visoke razine sigurnosti, 2. izvrši uvid u sigurni elektronički poštanski pretinac i 3. elektronički potvrdi primitak ovjerom elektroničke dostavnice. Pismo se može otvoriti tek nakon ovjere elektroničke dostavnice.

Potvrda o preuzimanju elektroničkog sudskog pismena mora sadržavati: oznaku suda (pošiljatelja), podatke o vanjskom korisniku (primatelju), datum kada je vanjski korisnik sustava preuzeo pismo iz sigurnog elektroničkog poštanskog pretinca, naznaku pismena koje je vanjski korisnik sustava preuzeo, prema potrebi druge potrebne podatke.

6. ELEKTRONIČKA KOMUNIKACIJA PREMA ODREDBI ČL. 6 EKLJP I EUROPSKIM UNIFICIRANIM GRAĐANSKI POSTUPCIMA

Sintagma „e-pravosuđe” u literaturi obuhvaća širok raspon inicijativa, uključujući uporabu elektroničke pošte, e-predmet, e-oglasna ploča, e-komunikacije, podnošenje zahtjeva internetom, pružanje informacija internetom (uključujući sudsku praksu), primjenu video saslušanja i video konferencija, internetsko praćenje registriranja i tijeka predmeta te mogućnost sudaca ili drugih donositelja odluka da elektronički pristupe informacijama. Štoviše, Europski portal *e-pravosuđe* omogućuje subjektima, kao jednu od mogućnosti, da *on line* pokreću prekogranične sporove male vrijednosti ili postupke za izdavanje platnih naloga, u skladu s mjerodavnim sekundarnim pravom EU-a.³⁹

Iz postupovne perspektive, u okviru članka 6. (Europske) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u nastavku: Konvencija) pravo na internet doživljava skromnu razradu pa iako Europski sud za ljudska prava (u nastavku: ECHR) nije dao definiciju e-pravosuđa, jer je u biti riječ o “kvalifikaciji ili pravnom predočenju” koje se neprestano razvija njegovom sudskom praksom, podliježe pravilima o pristupu sudu i pravu na pravično suđenje prema članku 6. Konvencije. To nam svakako ukazuje i predmet *Lawyer Partners a.s.* protiv Slovačke gdje je podnositelj pritužbe, privatna tvrtka s ograničenom odgovornošću, htjela pokrenuti više od 70 000 građanskih parnica za naplatu duga. Zbog golemog broja tužbi, tvrtka ih je snimila na DVD i poslala sudu zajedno s pismom obrazloženja. Iako je domaći zakon omogućavao podnošenje tužbi na taj način, sud ih je odbio registrirati na osnovu toga što mu nedostaje potrebna oprema. Žalba Ustavnom sudu odbijena je zato jer je podnesena izvan zakonski propisanog dvomjesečnog roka. ECHR je napomenuo da bi, u tiska-

³⁹ Vidi kod LJUBANOVIĆ, B. – PETRAŠEVIĆ, T. PORETTI, P. – VULETIĆ, I. – ŽUPAN, M., *Procesbopravni aspekti prava Europske unije*, Osijek., 2016., str. 91. – 122.

nom obliku, tvrtkine tužbe i popratni dokumenti ispunili više od 40 milijuna stranica. U tim se okolnostima odluka tvrtke o sredstvu podnošenja tužbi nije mogla smatrati neprimjerenom. Domaći zakon omogućavao je elektroničko podnošenje tužbi te se tvrtku podnositeljicu nije moglo kritizirati što je iskoristila tu mogućnost. Odbijanje suda da registrira tužbe činilo je nerazmjerno ograničenje podnositeljeva prava na pristup sudu.⁴⁰

Zajednica si je postavila cilj očuvanja i razvoja područja slobode, sigurnosti i pravde na kojem je slobodno kretanje osoba osigurano. Za postupno uspostavljanje tog područja Zajednica mora donijeti inter alia, mjere na području pravosudne suradnje u građanskim stvarima koji imaju prekogranični utjecaj i potrebne su za pravilno djelovanje unutrašnjeg tržišta.⁴¹ Kao osnova za ovlaštenje za donošenje Uredbe o postupku za tražbine navedene vrijednosti navedeni su čl.61. sl. c. čl. 67. Ugovora o EZ (sada čl. 81. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.)⁴² Europski zakonodavac dosad je unificirao tri europska građanska postupka: postupak o europskom ovršnom naslovu za nesporne tražbine, postupak o europskom platnom nalogu i europski postupak za tražbine male vrijednosti.⁴³ Za tumačenje važe opća pravila koja Europski sud primjenjuje i na Uredbu Brisel I.⁴⁴ U uredbama koje reguliraju te postupka europski zakonodavac stvara standardizirane postupke na zajedničkoj europskoj razini.⁴⁵ Nacionalni sudovi dužni su izravno primjenjivati pravila građanskih postupaka koja nije donio domaći zakonodavac jer je riječ o orginarnim europskim postupcima, stvorenim uredbama koji neki nazivaju europskim pravnim aktima druge generacije.⁴⁶ Cilj je bio stvoriti pojednostavljene i brze postupke u kojima su i

⁴⁰ <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/33900>

⁴¹ SL EU 2007, br. L 199

⁴² Vidi kod WOLFGANG HAU, *Europski postupak za tražbine male vrijednosti*, rad u knjizi BABIĆ, D. – ČULINOVIĆ – HERC, E., GARAŠIĆ, J. – GORANIĆ, I. – GRKOVIĆ, N. – HAU, W. – KENGYEL, M. – KUNŠTEK, E. – LAZIĆ, V. – MARTINY, D. – MELLER – HANNICH, C. – RIJAVEC, V. – STURNER, M. – ŽUPAN, M., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Zagreb, 2013., str. 214., (dalje - WOLFGANG HAU).

⁴³ GARAŠIĆ, J., *Uvod u europsko građansko procesno pravo*, rad u knjizi BABIĆ, D. – ČULINOVIĆ – HERC, E., GARAŠIĆ, J. – GORANIĆ, I. – GRKOVIĆ, N. – HAU, W. – KENGYEL, M. – KUNŠTEK, E. – LAZIĆ, V. – MARTINY, D. – MELLER – HANNICH, C. – RIJAVEC, V. – STURNER, M. – ŽUPAN, M., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Zagreb, 2013., str. 18.

⁴⁴ Vidi Uredbu Vijeća (EZ) br. 44/2001. Od 22. 12. 2000. O sudskoj nadležnosti te priznanju i ovrši odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL EZ 2001., br. L 12, str. 1.

⁴⁵ Vidi GALIČ, A. – BETETTO, N., *Evropsko civilno procesno pravo*, Ljubljana, 2011., str. 20.

⁴⁶ Tako FRATTINI, F., *European Area of Civil Justice - Has the Community Reached the limitis*, 2006., br. 2., str. 225.

trškovi smanjeni, a na temelju kojih se tražbina i u prekograničnim situacijama može brzo ostvariti. Odluke iz tih postupaka priznaju se i ovršuju u drugim državama članicama bez potrebe da se prije priznanja i ovrhe provode prethodni međupostupak, odnosno drugim rječima u njihovim područjima primjene ukinuta je egzekvatura, čime je pružen snažan doprinos načelu slobodnog kretanja presuda država članica unutar Europske unije.⁴⁷ U Europskoj uniji potiču se moderni oblici edukacije, poput videokonferencija, učenja na daljinu, učenja stranih jezika, izučavanje međunarodnog i komparativnog prava.⁴⁸

6.1. UREDBA (EZ) br. 861/2007 EUROPSKOG PARLEMENTA I VIJEĆA / UREDBA (EU) 2015/2421 o izmjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007. postupku za sporove male vrijednosti

Uredbom (EZ) br. 861/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. uvodi se europski postupak za tražbine male vrijednosti⁴⁹ Europski parlament i Vijeće 16. 12. 2015. donosi Uredbu (EU) 2015/2421 o izmjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007. o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti.⁵⁰ Ova Uredba stupa na snagu 13. 01. 2016., a početak primjene je od 14. 7. 2017.⁵¹ U izvješću Komisije od 19. studenog 2013. o primjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007. navodi se kako se u načelu smatra da se europskim postupkom za sporove male vrijednosti olakšalo rješavanje prekograničnih sporova male vrijednosti u Uniji. Ali u tom izvješću je utvrđena prepreka za ostvarivanje punog potencijala europskog postupka za sporove male vrijednosti u korist potrošača i poduzeća, a posebno malih i srednjih poduzeća (MSP-ovi). Tim je izvješćem utvrđeno da se niskom gornjom granicom utvrđenom u Uredbi (EZ)

⁴⁷ Vidi kod GARAŠIĆ, J., *Uvod u europsko građansko procesno pravo*, rad u knjizi BABIĆ, D. – ČULINOVIĆ – HERC, E., GARAŠIĆ, J. – GORANIĆ, I. – GRKOVIĆ, N. – HAU, W. – KENGYEL, M. – KUNŠTEK, E. – LAZIĆ, V. – MARTINY, D. – MELLER – HANNICH, C. – RIJAVEC, V. – STURNER, M. – ŽUPAN, M., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Zagreb, 2013., str. 18.

⁴⁸ Council Conclusions on European Judicial Training 27/28. October 2011. www.consilium.europa.eu/

⁴⁹ Uredba (EZ) br. 861/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. kojom se uvodi europski postupak za tražbine male vrijednosti, Službeni list Europske unije 2007, br. L 199/1

⁵⁰ Uredba 2015/2421 od 16. prosinca 2015. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007 o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti i Uredbe (EZ) br. 1896/2006 o uvođenju postupka za europski platni nalog, Službeni list Europske unije 2015, br. L 341/1.

⁵¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL?uri=CELEX>

br. 861/2007. u pogledu vrijednosti tužbenog zahtjeva mnogim potencijalnim tužiteljima u prekograničnim sporovima uskraćuje mogućnost korištenja pojednostavljenog postupka. Navodi se kako bi se s nekoliko elemenata postupka moglo dodatno pojednostaviti kako bi se smanjili troškovi i skratilo trajanje postupka.⁵² Potrošači bi se trebali u punom opsegu moći koristiti mogućnostima koje im pruža unutrašnje tržište, a njihovo povjerenje ne bi trebalo biti ograničeno nepostojanjem djelotvornih pravnih lijekova za sporove s prekograničnim elementom. Poboljšanje europskog postupka za sporove male vrijednosti predloženo u Izmjenama Uredbe ima za cilj pružiti potrošačima djelotvorne pravne lijekove i tako doprinijeti praktičnom izvršavanju njihovih prava. Povećanjem gornje granice u pogledu vrijednosti tužbenog zahtjeva na 5000 eura poboljšao bi se pristup djelotvornijoj i troškovno učinkovitoj pravnoj zaštiti u prekograničnim sporovima osobito za MSP-ove. Što se tiče tumačenja Uredbe o postupku za tražbine male vrijednosti⁵³ nadležan je Europski sud sukladno čl. 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije te za tumačenje važe opća pravila koja Europski sud primjenjuje i na Uredbu Brisel I.⁵⁴ Mnogobrojni pravni izvori europskog građanskog procesnog prava u gotovo svim državama članicama stavila je suče i odvjetnike pred teške izazove.⁵⁵ Europski postupak za sporove male vrijednosti stoji na raspolaganju tužitelja kao alternative postupka koji postoji prema unutrašnjem (nacionalnom) pravu države članice.^{56 57}

Prema odredbi čl. 1. Uredbe o sporu male vrijednosti ovom uredbom se uvodi europski postupak za sporove male vrijednosti kojim se namjerava po-

⁵² U Izvješću Komisije zaključuje se da bi se te preprek emogle najdjelotvornije ukloniti izmjenom Uredbe (EZ) br. 861/2007. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL>

⁵³ Najviši cilj tumačenja je prema tomu jedinstvena primjena u svim državama članicama, odnosno primjena prava mora se ravnati prema načelu jedinstvenih prava i obveza osoba na koje se ono odnosi. Vidi o tumačenju prava EU kod ČAPETA, T., *Sudski sustav Europske unije i njegov utjecaj na procesna prava država članica*, rad u knjizi BABIĆ, D. – ČULINOVIĆ – HERC, E., GARAŠIĆ, J. – GORANIĆ, I. – GRKOVIĆ, N. – HAU, W. – KENGYEL, M. – KUNŠTEK, E. – LAZIĆ, V. – MARTINY, D. – MELLER – HANNICH, C. – RIJAVEC, V. – STURNER, M. – ŽUPAN, M., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Zagreb, 2013., str. 40.

⁵⁴ Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001. Od 22. 12. 2000. O sudskoj nadležnosti te priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL EZ 2001., br. L 12 str. 1.

⁵⁵ Vidi SCHACK, H., *Die Entwicklung des europäischen Internationalen Zivilverfahrensrechts – aktuelle Bestandsaufnahme und Kritik*, München, 2009., str. 317. – 334.

⁵⁶ Detaljnije kod KRAMER, E. X., *The European Small Claims Procedure: Striking the Balance between simplicity and fairness in European litigation*, Zeitschrift für Europäisches privatrecht, 2008., str. 355. – 373.

⁵⁷ HEINIG, J., *Die Konkurrenz der EuGVVO mit dem ubrigen Gemeinschaftsrecht*, GPR, 2010., br. 1., str. 36. – 38.

jednostaviti i ubrzati postupak u prekograničnim sporovima male vrijednosti i smanjiti troškove. Europski postupak za sporove male vrijednosti na raspolaganju je strankama u sporu kao alternativa postupku koji postoji u skladu s pravom država članica. Uredba uklanja međupostupke potrebne za omogućivanje priznanja i izvršenja u drugim državama članicama odluka donesenih u jednoj državi članici u europskom postupku za sporove male vrijednosti (čl. 1. st. 1. Uredba o sporu male vrijednosti).⁵⁸

Prema odredbi čl. 4. st. 1. Uredbe o sporu male vrijednosti tužitelj pokreće europski postupak za sporove male vrijednosti ispunjavanjem standardnog obrasca A tužbenog zahtjeva, ulaganjem neposredno kod nadležnog suda, poštom ili drugim komunikacijskim sredstvima kao što su telefax ili elektronička pošta, koji su prihvatljivi državi članici u kojoj se pokreće postupak. Obrazac zahtjeva uključuje opis dokaza koji dokazuju zahtjev i priložene su, ako je potrebno, odgovarajuće dokazne isprave. Država članica obavješćuje Komisiju koja komunkacijska sredstva prihvaćaju, a Komisija te podatke objavljuje (čl. 4. st. 2. Uredba o sporu male vrijednosti). Revidiranom Uredbom o postupku za spor male vrijednosti dodaje se rečenica da "Sud obavješćuje tužitelja o takvom odbacivanju i o tome je li protiv takvog odbacivanja dopušten pravni lijek. U slučaju kada je zahtjev izvan područja primjene ove Uredbe, sud o tome obavješćuje tužtelja. Ako tužitelj ne povuče tužbeni zahtjev, sud nastavlja s postupkom u skladu s mjerodavnim postupovnim pravom koje se primenjuje u državi članici u kojoj se postupak vodi (čl. 4. st. 3. Uredba o sporu male vrijednosti). Kada sud smatra da su podaci koje je podnio tužitelj nedostatni ili nedovoljno jasni, ili ako obrazac zahtjeva nije valjano ispunjen, on će osim ako zahtjev nije očigledno nesosnovan ili nije očigledno nedopušten, tužitelju pružiti mogućnost da dopuni ili ispravi obrazac tužbenog zahtjeva ili dostavi dodatne podatke ili isprave, ili da povuče tužbeni zahtjev u roku koji odredi sud. Sud se u tu svrhu koristi standardnim obrascem B. Kada je zahtjev očigledno neosnovan ili je očigledno nedopušten ili kada tužitelj propusti upotpuniti obrazac tužbenog zahtjeva u navedenom roku, zahtjev se odbacuje (čl. 4. st. 4. Uredba o sporu male vrijednosti). Država članica dužna je osigurati da obrazac tužbenog zahtjeva bude dostupan na svim sudovima na kojima se može pokrenuti europski postupak za sporove male vrijednosti (čl. 4. st. 5. Uredba o sporu male vrijednosti). Prije pokretanja postupka trebalo bi utvrditi utemeljenost zahtjeva i prikupiti dokaznu građu. Obrazac A kojim bi se trebao pokrenuti postupak trebao bi biti dostupan u svim državama članicama na svakom sudu na kojem je moguće pokrenuti postupak (ovisno kako države članice rješe ovo pitanje obrazac može biti dostupan i na drugim javnim mjetima kao što su javne knjižnice, savjetodavni

⁵⁸ Vidi MAYR, G.P., *Europaishes Zivilprozessrecht*, facultas wuv, Wien, 2011., str. 307.

centri i organizacije potrošača itd..). Treba naglasiti da su elektroničke verzije obrazaca, te drugi obrasci za postupak dostupni na svim službenim jezicima EU-a, njih je moguće naći u odjeljku Dinamični obrasci portala e-pravosuđe.⁵⁹ Obrazac A sadrži opsežne upute o tome kako ga ispuniti. Obrazac A tužbenog zahtjeva sadrži podatke o broju predmeta, datumu zaprimanja koje popunjava sud. Na početku svakog odjeljka nalaze se upute o važnim informacijama koje pomažu kod popunjavanja obrasca. Obrazac tužbenog zahtjeva može se slati sudu poštom ili drugim komunikacijskim sredstvom koje predmetni sud smatra prihvatljivim ili se može osobno dostaviti sudu.⁶⁰ Kada sud zaprimi obrazac tužbenog zahtjeva i prateće dokumente, sud ih prvo pregledava kako bi provjerio je li obrazac ispravno popunjen te je li zahtjev u okviru područja primjene postupka i konačno kako bi utvrdio utemeljenost zahtjeva. Sud će zatim obavijestiti tužitelja u slučaju da je zahtjev izvan područja primjene postupka ili ako smatra da je zahtjev neutemeljen. Osim toga može tražiti da se obrazac ispravi ili dopuni. Obrazac B za Europski postupak za sporove male vrijednosti popunjava sud to jest to je zahtjev suda za dopunu i/ili ispravak obrasca tužbenog zahtjeva. To može uključivati promjenu jezika na kojem je zahtjev dostavljen, dodavanje dodatnih informacija. Daje se uputa će sud odbaciti zahtjev ako se ne ispravi ili dopuni u navedenom roku. Odbacivanje u ovoj fazi predstavlja postupovnu odluku, a ne odluku o utemeljenosti zahtjeva pa tužitelj može ponovno predati zahtjev. Sud obavješćuje tuženika o zahtjevu. Obrazac C za Europski postupak za sporove male vrijednosti je obrazac za odgovore te se na početku daju smjernice i upute za tuženika. Sud ispunjava prvi dio obrasca za odgovor obraca C i šalje ga tuženiku zajedno s preslikama pratećih dokumenata. Sud to čini u roku od 14 dana od primitka ispravno ispunjenog ili ispravljenog obrasca tužbenog zahtjeva. Drugi dio obrasca C je dio koji ispunjava tuženik te se smatra odgovorom na tužbeni zahtjev. Tuženik može odgovoriti na zahtjev kada mu je dostavljen ili ne učiniti ništa. Ako tuženik ne dostavi svoj odgovor na zahtjev u roku od 30 dana od dostave ili u dužem roku koji je dopustio sud sud donosi odluku o tužbenom zahtjevu. Tuženik može odgovoriti na zahtjev putem II. dijela obrasca C ili ako to ne učini, na bilo koji drugi prikladan način. Drugi dio obrasca C sastoji se od više dijelova: u prvom je pitanje priznaje li se tužbeni zahtjev, je li tužbeni zahtjev van područja primjene Uredbe, u drugom dijelu se traži da se opišu dokazi koji služe kao odgovor kojim se osporava tužbeni zahtjev, treći dio o zahtjevu za odražavanje usmene rasprave, četvrti

⁵⁹ https://e-justice.europa.eu/content_small_claims_forms-177-en.do

⁶⁰ Vodič za korisnike za Europski postupak za sporove male vrijednosti, kratki uvod u glavne praktične vidove korištenja postupka na temelju Uredbe, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, 2014. Str. 19.

dio o zahtjevima za naknadu troškova, peti dio o zahtjevu za ulaganje protutužbe, te šestom ostale informacije i u sedmom datum i potpis. Odgovor mora biti popraćen dokumentima i dostavljen u roku od 30 dana od dana dostave ili iznimno u dužem roku koji odredi sud radi zaštite prava stranaka. Tuženik može na različite načine odgovoriti. Može platiti iznos potraživanja u svrhu rješavanja spora, priznati utemeljenost zahtjeva. Zatim može osporiti iznos potraživanja, može osporavati utemeljenost zahtjeva, može podnijeti protutužbu koristeći obrazac A, može osporiti nadležnost suda, može osporiti zahtjev na postupovnoj osnovi. Sud tužitelju šalje primjerak tuženikovog odgovora i prateće dokumente u roku od 14 dana od dana primitka. Možemo zaključiti da je ovo jedan kontradiktorni postupak gdje tužitelj i tuženik iznose svoje oprečne stavove, sud provodi dokazni postupak prema načelu slobodne ocjene dokaza i to prije svega u pisanom obliku ili korištenje komunikacijske tehnologije. Iako je tendencija da se sve rješava pisanim putem postoji i mogućnost usmene rasprave.⁶¹ Obrazac D je potvrda o odluci o europskom postupku za sporove male vrijednosti. A države članice moraju osigurati da tužitelj i druge stranke dobiju praktičnu pomoć za ispunjavanje obrazaca za postupak. Pomoć koju sudsko osoblje pruža za ispunjavanje obrazaca ne može se proširiti na davanje pravnih savjeta. U mnogim državama članicama postoje mreže potrošačkih, pravnih i drugih savjetodavnih centara gdje tužitelj, tuženik mogu zatražiti savjet u vezi s obrascima i postupkom.⁶² Prema odredbi čl. 5. st. 1. Uredbe o sporu male vrijednosti europski postupak za sporove male vrijednosti je pisani postupak. Revidiranom Uredbom o postupku za spor male vrijednosti dodaje se st. 1a koji glasi " Sud održava usmenu raspravu samo ako smatra da nije moguće donijeti odluku na temelju pisanih dokaza ili ako stranka to zahtjeva. Sud može odbiti takav zahtjev ako smatra da s obzirom na okolnosti slučaja usmena rasprava nije potrebna za pravično vođenje postupka. Razlozi za odbijanje navode se u pisanom obliku. Odbijanje se ne može pobijati odvojeno od ulaganja pravnog lijeka protiv same odluke". Sud održava usmenu raspravu ako to smatra potrebnim ili ako stranka tako zahtjeva. Sud može odbiti takav zahtjev ako smatra da obzirom na okolnosti slučaja usmena rasprava očigledno nije potrebna za pravično vođenje postupka. Razlozi odbijanja daju se u pisanom obliku. To se poobijanje ne može pobijati zasebno.

Prema odredbi čl. 8. Uredbe o sporu male vrijednosti sud može održati usmenu raspravu putem videokonferencije ili nekom drugom komunikacijskom tehnologijom, ako ima na raspolaganju tehnička sredstva. Ako sud odluči održati usmenu raspravu mora pozvati stranke i rasprava se mora održati u

⁶¹ Vidi kod WOLFGANG HAU, *o. c.*, str. 218.

⁶² http://ec.europa.eu/consumers/ecc/index_en.htm

roku od 30 dana od sudskog poziva. Sud odlučuje koji su mu dokazi potrebni za donošenje odluke u predmetu i kako će izvoditi te dokaze.. zatim sud obavješćuje stranke koji su mu dokazi potrebni, uključujući usmene dokaze te kako će se izvoditi. Dokazi se mogu izvoditi u obliku pisanih izjava stranaka i svjedoka uključujući stručnjake. Uloga suda je odrediti postupak rasprave u svim vidovima. To ne znači samo da će sud odlučiti koji će se dokazi izvoditi i kako će se pribaviti već i da će se odlučiti o svim postupovnim pitanjima i o tome obavijestiti stranke. Stranke ne moraju dati pravnu ocjenu tužbenog zahtjeva i protutužbe, ako postoji. To će učiniti sud. Sud uvijek nastoji postići rješenje spora između stranaka. Vodeći računa o troškovima postupka u slučaju potrebe za usmenim svjedočenjem stranaka, sud može odlučiti da neće zahtijevati nazočnost jedne ili obje stranke ili da one mogu dostaviti dokaze u obliku pisane izjave. Stranke ne moraju ali mogu imati odvjetnika na raspravi, ali postoji mogućnost da stranka koja izgubi neće u potpunosti snositi troškove zastupanja.⁶³ Ova odredba o usmenoj raspravi se Revidiranom Uredbom o postupku za spor male vrijednosti proširuje i detaljnije razrađuje. Tako da sada glasi: prema odredbi čl. 8. st. 1. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti ako se, u skladu s čl. 5. st. 1a, smatra da je usmena rasprava potrebna, ona se održava korištenjem bilo koje odgovarajuće tehnologije za komunikaciju na daljinu dostupne sudu, kao što je videokonferencija ili telekonferencija, osim ako zbog posebnih okolnosti slučaja korištenje takve tehnologije nije primjereno za pravično vođenje postupka. Ako osoba koja treba biti saslušana ima domicil ili uobičajeno boravište u državi članici koja nije država članica u kojoj se nalazi sud pred kojim je postupak pokrenut, prisutnost te osobe na usmenoj raspravi putem videokonferencije, telekonferencije ili druge odgovarajuće tehnologije za komunikaciju na daljinu osigurava se primjenom postupaka predviđenih u Uredbi Vijeća (EZ) br. 1206/2001.⁶⁴ Prema odredbi čl. 8. st. 2. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti stranka koja je pozvana da bude fizički prisutna na usmenoj raspravi može zahtijevati korištenje tehnologije za komunikaciju na daljinu, pod uvjetom da je takva tehnologija dostupna sud, uz obrazloženje da bi aranžmani kojima bi se osigurala njezina fizička prisutnost, a posebno u pogledu mogućih troškova koji bi nastali toj stranci, bili nerazmjerni tužbenom zahtjevu. Prema odredbi čl. 8. st. 3. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti stranka koja je pozvana da prisustvuje usmenoj raspravi

⁶³ Vodič za korisnike za Europski postupak za sporove male vrijednosti, kratki uvod u glavne praktične vidove korištenja postupka na temelju Uredbe, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, 2014. str. 18. – 19.

⁶⁴ Uredba Vijeća (EZ) br. 1206/2001. od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima (SL L 174 27. 6. 2001. Str. 1.

putem tehnologije za komunikaciju na daljinu može zahtijevati da bude fizički prisutna na toj raspravi.

Prema odredbi čl. 9. st. 1. Uredbe o sporu male vrijednosti sud odlučuje o načinu izvođenja dokaza i opsegu dokaza koji su potrebni za njegovu odluku u skladu s pravilima koja se primjenjuju na dopustivost dokaza. Sud može dopustiti izvođenje dokaza pismenim izjavama svjedoka, vještaka ili stranaka. Također može dozvoliti izvođenje dokaza videokonferencijom ili nekom drugom komunikacijskom tehnologijom ako raspolaže tehničkim sredstvima. Prema odredbi čl. 9. st. 2. Uredbe o sporu male vrijednosti sud može izvoditi dokaze vještačenjem ili usmenim iskazom samo ako je to potrebno za donošenje presude. U donošenju svoje odluke sud uzima u obzir troškove. Sud se koristi najjednostavnijom i najmanje tegovnom metodom izvođenja dokaza (čl. 9. st. 3. Uredbe o sporu male vrijednosti). Ova odredba se također mijenja. Prema odredbi čl. 9. st. 1. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti sud odlučuje o načinima izvođenja dokaza i opsegu dokaza koji su potrebni za njegovu odluku u skladu s pravilima koja se primjenjuju na dopuštenost dokaza. Sud se koristi najjednostavnijom i najmanje opterećujućom metodom izvođenja dokaza. Prema odredbi čl. 9. st. 2. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti sud može dopustiti izvođenje dokaza pisanim izjavama svjedoka, vještaka ili stranaka. Prema odredbi čl. 9. st. 3. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti ako izvođenje dokaza uključuje saslušavanje određene osobe to se saslušavanje provodi u skladu s uvjetima navedenim u čl. 8. Prema odredbi čl. 9. st. 4. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti sud može izvoditi dokaze vještačenjem ili saslušanjem samo ako odluku nije moguće donijeti na temelju ostalih dokaza.⁶⁵

Prema odredbi čl. 13. st. 1. Uredbe o sporu male vrijednosti pismena se dostavljaju poštanskom službom s potvrdom o primitku, uključujući datum primitka. Prema odredbi čl. 13. st. 2. Uredbe o sporu male vrijednosti ako dostava u skladu sa stavkom 1. nije moguća, dostava se obavlja na bilo koji način predviđen čl. 13. ili čl. 14. Uredbe (EZ) br. 805/2004. I ova odredba je doživjela izmjenu. Prema odredbi čl. 13. st. 1. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti pismena iz čl. 5. st 2. i 6. te odluke donesene u skladu s čl. 7. dostavljaju se: a) poštom; b) elektroničkim putem: 1. kada su takva sredstva tehnički dostupna i dopuštena u skladu s postupovnim pravilima države članice u kojoj se vodi europski postupak za sporove male vrijednosti i ako stranka kojoj treba izvršiti dostavu ima domicil ili uobičajeno boravište u drugoj državi

⁶⁵ Vodič za korisnike za Europski postupak za sporove male vrijednosti, kratki uvod u glavne praktične vidove korištenja postupka na temelju Uredbe, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, 2014. str. 28.

članici, u skladu s postupovnim pravilima te države članice, 2. kada je stranka kojoj treba izvršiti dostavu prethodno izričito prihvatila da joj se pismena mogu dostavljati elektroničkim putem ili kada u skladu s postupovnim pravilima države članice u kojoj ta stranka ima domicil ili uobičajeno boravište ima pravnu obvezu prihvatiti taj specifičan način dostave. Dostava se dokazuje potvrdom o primitku koja uključuje datum primitka. Prema odredbi čl. 13. st. 2. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti sva pisana komunikacija između suda i stranaka ili drugih osoba koje sudjeluju u postupku koja nije navedena u st. 1. odvija se elektroničkim putem i dokazuje se potvrdom o primitku ako su takva sredstva tehnički dostupna i dopuštena u skladu s postupovnim pravilima države članice u kojoj se vodi europski postupak za sporove male vrijednosti, pod uvjetom da je stranka ili osoba prethodno prihvatila takva sredstva komunikacije ili kada u skladu s postupovnim pravilima države u kojoj ta stranka ili osoba ima domicil ili uobičajeno boravište ima pravnu obvezu prihvatiti takva sredstva komunikacije. Prema odredbi čl. 13. st. 3. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti uz sva ostala sredstva koja su u skladu s postupovnim pravilima države članice dostupna za iskazivanje prethodnog prihvaćanja korištenja elektroničke dostave, koje je potrebno u skladu sa stavcima 1. i 2.

6.1.1. Opće informacije o Uredbi o sporu male vrijednosti

Završne odredbe Uredbe o sporu male vrijednosti sadržane su u Poglavlju IV. te donose opće informacije, informacije u vezi nadležnosti, sredstava komunikacije i pravnih lijekova, provedbene mjere, odredbe o Odboru i preispitivanju te u Prilozima Obrasce A, B, C i D. Što se tiče informacija, države članice surađuju kako bi obavijestile javnost i stručne krugove o europskom postupku za sporove male vrijednosti, uključujući troškove, posebno preko Europske pravosudne mreže u građanskim i trgovačkim stvarima, osnovane u skladu s Odlukom 2001/407/EZ (čl. 24. Uredbe o sporu male vrijednosti).⁶⁶ Prema odredbi čl. 25. st. 1. Uredbe o sporu male vrijednosti do 1. siječnja 2008. države članice izvješćuju Komisiju o tome: a) koji su sudovi nadležni donijeti odluku u europskom postupku za sporove male vrijednosti; b) koja komunikacijska sredstva prihvaćena za europski postupak za sporove male vrijednosti i dostupna sudovima u skladu s čl. 4. st. 1; c) je li pravni lijek dopušten prema njihovom postupovnom pravu u skladu s čl. 17. i kojem se sudu može podnijeti; d) koji su jezici prihvaćeni u skladu s čl. 21. st. 2. toč. b; e) koja su tijela nadležna za

⁶⁶ ČIZMIĆ, J. – HUSEINBEGOVIĆ, A. – HAUBRICH, V., *Europski postupak za sporove male vrijednosti-izazovi pred bosanskohercegovačkim pravosuđem*, Šesnaesto međunarodno savjetovanje "Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse", Mostar, 2018., str. 28.- 56.

izvršenje te koja su tijela nadležna za primjenu čl. 23. Države članice Komisiju obavješćuju o svim naknadnim promjenama ovih informacija. Prema odredbi čl. 25. st. 2. Uredbe o sporu male vrijednosti Komisija informacije dobivene u skladu sa s. 1. objavljuje u Službenom listu Europske unije i na druge odgovarajuće načine. Revidirana Uredba donosi izmjene čl. 25. o informacijama koje moraju pružati države članice. Prema odredbi čl. 25. st. 1. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti države članice do 13. siječnja 2017. morale su pripćiti Komisiji informacije o⁶⁷: a) sudovima nadležnima za donošenje odluke o europskom postupku za sporove male vrijednosti; b) sredstvima komunikacije koja su prihvaćena za potrebe europskog postupka za sporove male vrijednosti i dostupna sudovima u skladu s čl. 4. st. 1.; c) tijelima ili organizacijama nadležnima za pružanje praktične pomoći u skladu s čl. 11.; d) sredstvima elektroničke dostave i sredstvima komunikacije koja su tehnički dostupna i dopuštena prema njihovim postupovnim pravilima u skladu s čl. 13. st. 1., 2. i 3. te sredstvima ako ona postoje za iskazivanje prethodnog prihvaćanja korištenja elektroničkih sredstava kao šta zahtjeva čl. 13. st. 2. i 2. Koja su dostupna prema njihovom nacionalnom pravu; e) osobama ili vrstama zanimanja, ako ih ima, koja/koje podliježu pravnoj obvezi prihvaćanja dostava pismena ili drugih oblika komunikacije elektroničkom putem u skladu s čl. 13. st. 1. i 2.; f) sudskim pristojbama za europski postupak za sporove male vrijednosti ili o tome kako se one izračunavaju te o načinima plaćanja koji su prihvaćeni za plaćanje sudskih pristojbi u skladu s čl. 15a; g) svim pravnim lijekovima dopuštenim prema njihovom postupovnom pravu u skladu s čl. 17. te roku u kojem takav pravni lijek podnijeti i sudu kojem se može podnijeti takav pravni lijek; h) postupcima za podnošenje zahtjeva za preispitivanje kako je predviđeno u čl. 18. i sudovima nadležnim za takvo preispitivanje; i) jezicima koje one prihvaćaju u skladu s čl. 21 a st. 1.; j) tijelima koja su nadležna za izvršenje i tijelima koja su nadležna za potrebe primjene čl. 23. Države članice obavješćuju Komisiju o svim naknad-

⁶⁷ Riječje o inovacijama u građanskom postupku koje se uvode komplementarno mjerama iz područja pravosudne suradnje u građanskim stvarima poput e-pravosuđa, e-pravosudne mreže te korištenja metodama komunikacijskih tehnologija u vođenju postupka. Međutim, nemožese očekivati da će one donijeti podjednaku razinu funkcionalizacije u provođenju građanskih sporova s prekograničnim obilježjem u svim državama članicama. Naime, treba imati u vidu da se polazišta odnosno prethodna razina primjene inovacija, poput korištenja metodama komunikacijskih tehnologija, razlikuju među državama članicama. Tako je, primjerice, u nordijskim državama (Danska, Švedska i Norveška) prije gotovo cijeloga desetljeća provedena reforma načina razmjene pismena, odnosno općenito komunikacije među sudionicima postupka, koja se u cijelosti oslanja na primjenu sredstava komunikacijskih tehnologija. Vidi šire o tome kod PORETTI, P., *Postulati prava Europske unije u građanskom parničnom postupku – očekivanja nasuprot realnosti*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol.10, No.1, 2019., str. 321.352.

nim promjenama tih informacija. Prema odredbi čl. 25. st. 2. Revidirane Uredbe o postupku za spor male vrijednosti informacije priopćene u skladu sa st. 1. Komisija čini dostupnim javnosti svim prikladnim sredstvima kao što je portal europskog e-pravosuđa.

6.2. UREDBA (EZ) br. 805/2004 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA o uvođenju europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine

Europski ovršni naslov za nesporne tražbine uveden je s ciljem stvaranja unificiranog europskog postupka u kojemu se izdaje potvrda o ovršnosti sudske odluke, sudske nagodbe ili javne isprave o nespornim tražbinama iz područja građanske ili trgovačke stvari i osiguranja njihovog slobodnog protoka u državama članicama EU.⁶⁸ Na taj je način u državama članicama ukinuta potreba vođenja postupaka egzekviture koji su prethodili priznanju i ovrsi sudske odluke, sudske nagodbe ili javne isprave donesene u drugoj državi članici koja je kao temelj za uspostavu pravog pravosudnog područja inicirana još 1999. godine u Zaključcima iz Tamperea. Ipak, radi očuvanja postupovnih jamstava prava stranaka u postupku propisani su minimalni standardi kojima imaju udovoljiti postupci iz kojih potječu sudska odluka, sudska nagodba te javna isprava o nespornim tražbinama kako bi se mogao izdati europski ovršni naslov (EON). Ovrha odluke koja je u drugoj državi članici potvrđena kao europski ovršni naslov određuje se i provodi u državi članici prema pravilima za provođenje nacionalnog ovršnog postupka, dakle kao da je riječ o odluci donesenoj u toj državi članici.⁶⁹

Područje primjene Potvrdu o ovršnosti sud može izdati samo za sudske odluke, sudske nagodbe ili javne isprave (ovršne isprave) koje udovoljavaju pretpostavkama predviđenima Uredbom 805/2004. Opće pretpostavke primjenjivosti Uredbe 805/2004 određene su u smislu: a) pravnih stvari u kojima se Uredba 805/2004 ima primijeniti (*ratione materiae*) Izdavanje potvrde o ovršnosti sudske odluke, sudske nagodbe ili javne isprave izričito je predviđeno za nesporne tražbine iz područja građanske ili trgovačke stvari, pri čemu se nespornom smatra tražbina ako: - se dužnik izrijekom usuglasio s tražbinom priznajući je ili putem nagodbe koju je potvrdio sud ili je sklopljena pred sudom

⁶⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32004R0805>

⁶⁹ Više o tome kod RIJAVEC, V., *Ubrzana ovršna naplata novčanih tražbina u svjetlu revizije Uredbe Brisel I.*, BABIĆ, D. – ČULINOVIĆ – HERC, E., GARAŠIĆ, J. – GORANIĆ, I. – GRKOVIĆ, N. – HAU, W. – KENGYEL, M. – KUNŠTEK, E. – LAZIĆ, V. – MARTINY, D. – MELLER – HANNICH, C. – RIJAVEC, V. – STURNER, M. – ŽUPAN, M., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Zagreb, 2013., str. 195. – 211.

tijekom postupka; ili - dužnik nikada nije osporio tražbinu, u skladu s odgovarajućim postupovnim pravilima, prema pravu države članice podrijetla, u tijeku sudskog postupka; ili - dužnik je izostao s ročišta ili nije bio zastupan na ročištu o predmetnoj tražbini, nakon što je prvotno osporio tražbinu tijekom sudskog postupka, pod uvjetom da takvo postupanje podrazumijeva prešutno priznavanje tražbine ili činjenica koje navodi vjerovnik u skladu s pravom države članice podrijetla; ili - dužnik izričito prihvaća tražbinu u autentičnoj ispravi (arg. ex čl. 3. st. 1.)⁷⁰.

6.3. UREDBOM (EZ) BR. 1896/2006 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA O UVOĐENJU POSTUPKA ZA EUROPSKI PLATNI NALOG

U namjeri da se funkcionaliziraju prekogranični postupci u vezi s nespor-
nim novčanim tražbinama Uredbom (EZ) br. 1896/2006 Europskog parlamen-
ta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o uvođenju postupka za europski platni nalog
(dalje Uredba 1896/2006)⁷¹ predviđen je postupak europskoga platnog naloga.
⁷² Tim postupkom u svim je državama članicama omogućen slobodan protok
europskih platnih naloga, pri čemu je postavljanjem minimalnih standarda
koje je potrebno poštovati, ukinuta potreba za egzektivom. Uz mogućnost
pokretanja postupka o europskom platnom nalogu, tužitelj i dalje svoju tražbi-
nu može ostvariti i u postupku sukladno nacionalnom pravu države članice.⁷³

Postupak za europski platni nalog pokreće se podnošenjem zahtjeva za
europski platni nalog na standardnom obrascu A koji je utvrđen u Prilogu I
Uredbe 1896/2006. Bitne elemente zahtjeva čine: a) imena i adrese stranaka i,
prema potrebi, njihovih zastupnika, te suda pred kojim je zahtjev podnesen (b)
iznos tražbine, uključujući glavnice te, prema potrebi, kamate, ugovorne kazne
i troškove (c) ako se na tražbine zahtijevaju kamate, kamatna stopa i razdoblje
za koje se kamate potražuju, osim u slučaju da se zakonske kamate automatski
dodaju glavnici u skladu s pravom države članice porijekla (d) temelj zahtjeva,
uključujući opis okolnosti na koje se poziva kao osnova za zahtjev i, prema po-

⁷⁰ Uredba (EZ) br. 1896/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. 12. 2006. SL EU 2006, br. L399, str. 1. Vidi i kod KUNŠTEK, E., *Pretpostavke za izdavanje potvrde o europskom ovrnom nalogu*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci", Rijeka, 2007., str. 41. – 492.

⁷¹ Uredba (EZ) br. 1896/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o uvođenju postupka za europski platni nalog, Službeni list Europske unije, 2006, br. L 399/1.

⁷² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32006R1896>

⁷³ Pravosudna suradnja u građanskim stvarima u Europskoj uniji – Vodič za pravosudne djelatnike [www.civil_justice_guide_EU_hr%20\(7\).pdf](http://www.civil_justice_guide_EU_hr%20(7).pdf)

trebi, kamate koje se potražuju (e) opis dokaza koji potkrepljuju tražbinu (f) temelj za nadležnost (g) prekogranična priroda spora sukladno odredbi čl. 3. Uredbe 1896/2006. U Uredbi 1896/2006 je odredbom čl. 7. st. 5. vrlo općenito predviđeno da se zahtjev predaje u papirnatom obliku ili putem bilo kojeg drugog komunikacijskog sredstva, uključujući elektronički, koje je prihvatila država članica porijekla i koje je na raspolaganju sudu porijekla.⁷⁴

Sud tužitelju omogućuje da dopuni ili ispravi zahtjev. Iznimka su slučajevi ako pretpostavke o obveznim sastojcima zahtjeva prema odredbi čl. 7. Uredbe 1896/2006 nisu ispunjene, tražbina je očito neosnovana ili je zahtjev neprihvatljiv. Zahtjev se može dopuniti ili ispraviti ispunjavanjem i podnošenjem standardnog obrasca B koji je utvrđen u Prilogu II Uredbe 1896/2006 (arg. ex čl. 9. st. 1.). Ako sud ocijeni da je samo dio zahtjeva tužitelja osnovan, obavještava o tome tužitelja koristeći se standardnim obrascem C koji je utvrđen u Prilogu III Uredbe 1896/2006 te mu ostavlja mogućnost da prihvati ili odbije prijedlog za europski platni nalog u iznosu koji je odredio. Tužitelj obavještava sud prihvaća li ili odbija prijedlog vraćanjem standardnog obrasca C koji je dostavljen sudu unutar roka koji je sud utvrdio. U slučaju da tužitelj prihvati prijedlog, sud će izdati europski platni nalog u skladu s člankom 12. Uredbe 1896/2006 za onaj dio tražbine koji je tužitelj prihvatio. U odnosu na preostali dio tražbine radi koje je tužitelj podnio zahtjev, primjenjuju se odredbe nacionalnog prava. Neizjašnjavanje tužitelja u roku koji je odredio sud ili odbijanje sudskoga prijedloga, rezultirat će u odbijanju zahtjeva za europski platni nalog (arg. ex čl. 10.). Učinkovitost i brzina postupanja prilikom donošenja europskog platnog naloga vidljiva je iz obveze suda da što prije, a to redovito podrazumijeva rok od 30 dana od podnošenja zahtjeva, izda europski platni nalog na standardnom obrascu E koji je utvrđen u Prilogu V. Uredbe 1896/2006. Pri tome u rok od 30 dana ne ulazi vrijeme ostavljeno tužitelju da dopuni, ispravi ili izmijeni zahtjev (arg. ex čl. 12. st. 1. i 2.). Kako bi se ujednačili standardi dostave pismena, čija se pravila na nacionalnoj razini značajno razlikuju, Uredbom 1896/2006 predviđeni su minimalni standardi dostave europskog platnog naloga. Pravila o dostavi europskog platnog naloga tuženiku tako omogućuju nekoliko vrsta dostave u skladu s nacionalnim pravom države u kojoj se izvršava dostava: a) dostavu s dokazom o preuzimanju od strane tuženika b) dostavu bez dokaza o preuzimanju od strane tuženika c) dostavu zastupniku⁷⁵. a) Dostava s dokazom o preuzimanju od strane tuženika izvršava se na jedan od sljedećih načina: - osobnom

⁷⁴ Vidi kod LJUBANOVIĆ, B. – PETRAŠEVIĆ, T. – PORETTI, P. – VULETIĆ, I. – ŽUPAN, M., *Procesno-pravni aspekti prva Europske unije*, Osijek, 2016., str.91. – 122.

⁷⁵ Vidi šire kod SESSA, Đ. – KATIĆ, D., *Dostava izvan Republike Hrvatske*, Pravosudna akademija, Zagreb, 2017., <http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Dostava%20izvan%20RH.pdf>

dostavom s potvrdom preuzimanja, koja uključuje datum primitka, a koju potpisuje tuženik - osobnom dostavom koja se potvrđuje ispravom koju potpisuje nadležna osoba koja je izvršila dostavu a u kojoj se navodi da je tuženik preuzeo dokument ili ga je odbio preuzeti bez zakonitog obrazloženja, te datuma dostave - poštom koja je potvrđena priznanicom koja uključuje datum primitka a koju potpisuje i vraća tuženik - elektroničkim putem kao što je faks uređaj ili elektronička pošta, koja je potvrđena priznanicom, uključujući datum primitka, a koju potpisuje i vraća tuženik (arg. ex čl. 13). b) Dostava bez dokaza o preuzimanju od strane tuženika izvršava se na jedan od sljedećih načina: - osobnom dostavom na tuženikovu osobnu adresu osobama koje žive u istom kućanstvu kao tuženik ili su u njemu zaposlene - u slučaju samozaposlenog tuženika ili pravne osobe, osobnom dostavom u tuženikov poslovni prostor osobama koje tuženik zapošljava - odlaganjem naloga u tuženikov poštanski sandučić - pohranjivanjem naloga u poštanskom uredu ili kod nadležnog javnog tijela, uz obavijest o tom pohranjivanju koja se dostavlja u tuženikov poštanski sandučić, pod uvjetom da se u pisanoj obavijesti jasno navede da se radi o sudskoj ispravi ili da se navede pravni učinak obavijesti, odnosno da se radi o dostavi sudskih dokumenta te da počinju teći rokovi - dostava poštom bez dokaza iz stavka 3. u slučaju kada tuženik ima adresu u državi članici porijekla - dostava elektroničkim putem koja se potvrđuje automatskom potvrdom dostave, pod uvjetom da je tuženik unaprijed izričito prihvatio takav način dostave (arg. ex čl. 14. st. 1.) Kako bi se osigurala uredna dostava u skladu s odredbom čl. 14. st. 1. Uredbe 1896/2006 potrebno je da tuženikova adresa bude poznata sa sigurnošću. c) Dostava zastupniku izvršava se na neki od načina koji je predviđen odredbama čl. 13. i 14. Uredbe 1896/2006. Ta bi se vrsta dostave trebala primjenjivati u slučajevima u kojima se tuženik ne može sam zastupati na sudu, kao u slučaju pravne osobe, te kada je osoba koja zastupa tuženika određena zakonom, kao i u slučajevima u kojima je tuženik ovlastio drugu osobu, posebno odvjetnika, da ga zastupa u određenom sudskom postupku (arg. ex Preambula (22) Uredbe 1896/2006). Metode dostave koje predviđa Uredba 1896/2006 temelje se na okolnosti da, ako je riječ o dostavi s dokazom o preuzimanju od strane tuženika jamče sigurnost ili, ako je riječ o dostavi bez dokaza o preuzimanju od strane tuženika jamče vjerojatnost, da je dostavljeno pismeno došlo do adresata (arg. ex Preambula (20) Uredbe 1896/2006). Ako se dostava izvršava osobnom dostavom na tuženikovu osobnu adresu osobama koje žive u istom kućanstvu kao tuženik (ili su u njemu zaposlene), odnosno ako je riječ o samozaposlenom tuženiku ili pravnoj osobi, a osobna dostava vrši se u tuženikov poslovni prostor osobama koje tuženik zapošljava, ta se dostava smatra uspješnom isključivo ako su dotične osobe stvarno prihvatile odnosno primile europski platni nalog.⁷⁶

⁷⁶

Vidi GALIČ, A. – BETETTO, N., *Evropsko civilno procesno pravo*, Ljubljana, 2011., str. 20.

ZAKLJUČAK

Razvojem društva, globalizacijom i općom informatizacijom, nužnosti harmonizacije s *acquis communautaire* te izazovima pred kojim se društvo pa i pravosuđe suočilo-pandemijom Covid-19 nalazimo se u situaciji da je nužno reformirati bosansko-hercegovačko parnično zakonodavstvo da bi moglo odgovoriti na sve izazove osiguravajući djelotvornu pravnu zaštitu i pravnu sigurnost. U europskom kontekstu evidentne su promjene u tehnici vođenja postupka. U unificiranim europskim građanskim postupcima je promjena najopipljivija, a sadržana je u sve učestalijoj primjeni sredstava komunikacijskih tehnologija, inzistiranju na provođenju jednostavna, brza i za stranke jeftina postupka koji podrazumijeva provođenje pisanog postupka (češće je glavna rasprava iznimka), reduciranju pojedinih stadija u postupku, jačanju procesne discipline sudionika (uključujući i obvezu sudaca da primijeni dostupne organizacijske metode) te primjenu unaprijed pripremljenih obrazaca koji dokidaju potrebu za odvjetničkim zastupanjem. U radu analizirajući unificirane građanke sudske postupke postavljamo okvir u kojem bi se trebalo osuvremeniti i nacionalno zakonodavstvo te kompariramo rješenja hrvatskog parničnog zakonodavstva i dajemo prikaz *de lege lata* nacionalne legislative.

Unificirani europski građanski postupci regulirani Uredbom (EZ) br. 861/2007 Europskog parlamenta i Vijeća Uredbu (EU) 2015/2421 o izmjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007. o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti, Uredba (EZ) br. 805/2004 Europskog parlamenta i Vijeća o uvođenju europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine, Uredbom (EZ) br. 1896/2006 Europskog parlamenta i Vijeća o uvođenju postupka za europski platni nalog koncipirani su na način da predviđaju modernu brzu procedure uz korištenje elektorničke komunikacije, *on line* pokretanja postupaka putem formulara, dostave elektronskim putem, održavanje rasprava modernim sredstvima komunikacije da bi bilo dostupni svim adresatima država članica u prekograničnim sporovima kao alternative uz nacionalne propise. Uredba komunitarnog prava je opći, apstraktni, obvezni propis koji je neposredno primjenjiv u državama članicama.⁷⁷ Uredba je akt sekundarnog prava u kojem najjasnije dolazi do izražaja supranacionalnost prava EU.⁷⁸ Uredba regulira određene odnose imajući u vidu neodređni krug osoba, tretirajući ih apstraktno (normativno). Nacionalni sudovi je izravno primjenjuju bez naknadnih provedbenih akata.⁷⁹

⁷⁷ Vidi kod MISITA OSNOVI, o. c., str. 459.

⁷⁸ Tako kod MEŠKIĆ, Z. – SAMARDŽIĆ, D., *Pravo Evropske unije I.*, Sarajevo, 2012., str. 185. (dalje – MEŠKIĆ – SAMARDŽIĆ)

⁷⁹ Vidi kod BOUČEK, V., *Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*, Zagreb, 2009., str. 31.

Opće važenje uredbe prema praksi Suda EU znači da je uredba normativnog karaktera i vrijedi za objektivno utvrđene situacije, pri čemu proizvodi pravne učinke za generalno i apstraktno određen krug osoba.⁸⁰ Uredba je obvezujuća u svim svojim dijelovima. Karakteristike uredbi kao općeg pravnog akta, obvezujućeg u svim dijelovima i s neposrednim učinkom na području EU navode na usporedbu s najvažnijim izvorom prava u BiH kao i većini država članica EU – zakonom, pa i obvezi Bosne i Hercegovine u usklađivanju svoji propisa s *acquis communautaire*. Tako se uredbe mogu smatrati nekom vrstom nadnacionalnog ili europskog zakona.⁸¹ Budući da je riječ o komunitarnom aktu, uredbu nije moguće direktno dovoditi u pitanje pred nacionalnim pravosudnim organima. Ali zainteresiranim strankama stoji na raspolaganju mehanizam odlučivanja o prethodnom pitanju odnosno tzv. indirektna provjera zakonitosti komunitarnih akata.⁸²

Kada usporedimo sa Zakonom o parničnom postupku Republike Hrvatske u kojem je predviđen posebni dio Europski parnični postupci možemo zaključiti da će se u parnične zakone u Bosni i Hercegovini ugraditi *de lege ferenda* odredbe o europskim postupcima.

U radu analiziramo i Pravilnik o elektroničkoj komunikaciji pred Ustavnim sudom BiH jer je jedno od mehanizama zaštite prava na pravično suđenje u razumnom roku u građanskim stvarima prije obraćanja Sudu u Strasbourgu čime vidimo da se prepoznaje potreba elektroničke komunikacije. U Republici Hrvatskoj nema elektronifikacije cijelog postupka, ali zakonodavac implementira mogućnost da stranke međusobno upućuju pismena elektroničkim putem u svim vrstama postupaka, a sve u skladu s pravilima prema kojima obveznici komuniciranja sa sudom putem elektroničke komunikacije postaju državna tijela, odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji i pravne osobe te mogućnost korištenja audiovizualnih uređaja u održavanju ročišta i izvođenju pojedinih dokaza. Značajno je donošenje Pravilnika o elektroničkoj komunikaciji, a predmet Pravilnika određena je u odrebi čl. 1. Pravilnika u kojoj se propisuju pretpostavke za podnošenje podnesaka u elektroničkom obliku pred sudovima, dostavu u elektroničkom obliku, oblike zapisa podnesaka u elektroničkom obliku (formate) te organizaciju i djelovanje informacijskog sustava.

Ono što primjećujemo jest potreba da se u naše procesne zakone ugrade *de lege ferenda* odredbe koje će osigurati usklađivanje s modernim informacij-

⁸⁰ *Ibid.*, str. 185.

⁸¹ Vidi VUKADINOVIĆ, R., *Uvod u institucije i pravo Europske unije*, Kragujevac, 2008., str. 135.

⁸² Vidi kod MISITA OSNOVI, *o. c.*, str. 463.

skim sustavima prepoznatljivim u svim suvremenim državama preko kojeg bi građani preko e-spisa, e-podnesaka, e-dostavljanja, održavanja rasprava modernim komunikacijskim sredstvima mogli brže, djelotvornije, ekonomičnije realizirati svoje pravo na pristup sudu i sudsku zaštitu te *de lege ferenda* donošenje Pravilnika o elektroničkoj komunikaciji u parničnom postupku. U praksi postoje evidentni otpori primjene postojećih odredbi elektroničke komunikacije u parničnom postupku te je potrebno dodatno educirati kako pravničku profesiju tako i širu javnost o mogućnosti korištenja dostupnih sredstava elektroničke komunikacije te raditi na daljnjoj reformi u pravcu modernizacije i informatizacije parničnog postupka.

ELECTRONIC COMMUNICATION IN CIVIL PROCEDURES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA - MODERNIZATION AND COMPLIANCE WITH ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Summary

Modern information trends, extraordinary circumstances and adaptation to the regulations of the European Union call for the modernization of the entire judiciary. In this paper, the authors emphasize the need to reform civil law in Bosnia and Herzegovina with the aim of creating laws that will contribute to the acceleration of civil procedure in order to protect parties and build trust in the judiciary. The process of European integration requires a comprehensive adjustment of politics, whole national framework and legal system in order to reach European standards in all areas. It is necessary to modernize the litigation procedure through the regulation of electronic communication, e-files, e-delivery, holding oral main hearings with modern technological means and e-records. In this paper there is a procedure of *de lege lata* provisions that ensure electronic communication in the BiH legislation and compare them with the provisions of the Croatian litigation legislation and sets the challenges that the *de lege ferenda* needs to meet by harmonizing with the *acquis communautaire*.

Key words: electronic communication in civil procedures, modernization of civil procedures, European unified civil procedures